

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

**Rozpad státu jako příčina vzniku mezinárodního
terorismu – případová studie Iráku**

Kateřina Prošková

Plzeň 2015

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Studijní program Mezinárodní teritoriální studia

Studijní obor Mezinárodní vztahy – britská a americká studia

Bakalářská práce

**Rozpad státu jako příčina vzniku mezinárodního
terorismu – případová studie Iráku**

Kateřina Prošková

Vedoucí práce:

PhDr. Martina Ponížilová, Ph.D.

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2015

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2015

.....

Ráda bych vyjádřila poděkování PhDr. Martině Ponížilové, Ph.D. za odborné vedení této bakalářské práce, užitečné konzultace, cenné rady, vstřícný přístup a čas, který mi věnovala.

Obsah

Seznam použitých zkratek.....	8
Úvod.....	9
1 Stát a koncept Roberta I. Rotberga.....	13
1.1 Stát, moderní stát	14
1.2 Slabé, rozpadající se a rozpadlé státy.....	15
2 Terorismus.....	24
2.1 Definice pojmu	24
2.2 Mezinárodní terorismus	25
3 Souvislost mezi rozpadlým státem a mezinárodním terorismem.....	28
4 Irák jako rozpadlý stát.....	31
4.1 Situace po svržení režimu Saddáma Husajna.....	31
4.2 Sociální ukazatele rozpadu Iráku.....	33
4.3 Ekonomické ukazatele rozpadu Iráku	37
4.4 Politicko-vojenské ukazatele rozpadu Iráku.....	39
5 Působení ozbrojených skupin na území Iráku	48
5.1 Mahdího armáda	49
5.2 Ansár al-Islám.....	50
5.3 Islámský stát (ISIL, ISIS, IS).....	51

Závěr.....	54
Seznam použité literatury a pramenů	57
Knihy a články.....	57
Internetové zdroje	58
Resumé	64
Přílohy.....	65

Seznam použitých zkratek

AQI	Al-Káida v Iráku (<i>Al-Qa'ida in Iraq</i>)
CPA	Prozatimní koaliční správa (<i>Coalition Provisional Authority</i>)
CPI	Index vnímání korupce (<i>Corruption Perception Index</i>)
CPJ	Komise pro ochranu novinářů (<i>Committee to Protect Journalists</i>)
FfP	<i>Fund for Peace</i>
FSI	Index křehkosti států (<i>Fragile State Index</i>)
HDI	Index lidského rozvoje (<i>Human Development Index</i>)
IDMC	Monitorovací centrum pro vnitřně vysídlené osoby (<i>Internal Displacement Monitoring Centre</i>)
IGC	Irácká vládní rada (<i>Iraqi Governing Council</i>)
IS	Islámský stát
ISIL	Islámský stát v Iráku a Levantě
ISIS	Islámský stát v Iráku a Sýrii
USAID	Americká agentura pro mezinárodní rozvoj (<i>United States Agency for International Development</i>)
WTC	Světové obchodní centrum (<i>World Trade Centre</i>)

Úvod

Tématem bakalářské práce je rozpad státu jako příčina vzniku mezinárodního terorismu. Tento jev budeme pozorovat na konkrétním případě Iráku. Před vpádem koaličních vojsk byl Irák státem, ve kterém držel moc pevně v rukou prezident Saddám Husajn. Jeho vůli vykonávaly represivní složky, které tvrdě potlačovaly veškerý odpor a opozici. Na Irák byly uvaleny sankce, které negativně ovlivnily spíše civilní obyvatelstvo a Husajnovým režimem nijak neotřáslly. V roce 2003 do země vpadla vojska pod vedením USA s cílem vypátrat možná napojení na teroristické organizace a získat důkaz o existenci zbraní hromadného ničení. Ani jedna domněnka nebyla potvrzena a přesto došlo pod záminkou šíření demokracie a zajištění stabilní bezpečnostní situace v zemi ke svržení diktatury Saddáma Husajna. Od tohoto okamžiku můžeme hovořit o tom, že v Iráku započal proces rozpadu státnosti, jelikož veškeré pořádky, které držel Husajn pod kontrolou, rázem přestaly existovat.

Americký think tank *Fund for Peace* (dále jen FfP) vytvořil tzv. *Fragile State Index* (dále jen FSI). Irák v indexu pro rok 2014 zabíral 13. místo ze 178, a z toho důvodu se řadí mezi země s kritickou a vysoce nestabilní situací. O rozpadlém státu ve zkratce hovoříme v případě, že vláda ztratila kontrolu nad státním územím, ztratila monopol na legitimní užití násilí, ve státě se nenachází fungující sociální systém, stát není schopen zajistit rozvoj a nápravu nefungující hospodářské situace, v zemi je chudoba, rostoucí kriminalita, obchod s drogami a je patrná aktivita nestátních ozbrojených skupin.

Cílem této jednopřípadové studie je zjistit, zdali rozpad státnosti a slabá centrální vláda tvoří příznivé podmínky pro vznik, působení a šíření nestátních militantních skupin, a to konkrétně v případě Iráku od roku 2003 do počátku roku 2015. Výzkumná otázka tedy zní: Má slabá státnost vliv na vznik a šíření mezinárodního terorismu v Iráku od roku 2003 do roku 2015?

Stat' bakalářské práce je tvořena teoretickou a empirickou částí. V první části práce popisujeme teoretický rámec, ve kterém jsou postupně vysvětleny

stěžejní pojmy. Nejprve se zabýváme definicí pojmu stát, respektive moderní stát a následně představíme několik konceptů týkajících se slabé státnosti. Z nich jsem si vybral koncept Roberta I. Rotberga týkající se slabých, rozpadajících se a rozpadlých států (*Weak, Collapsed and Failed States*), který je v následující části bakalářské práce podrobně rozebrán a definován. V další kapitole teoretické části se věnujeme konceptualizaci terorismu a mezinárodního terorismu. Celá první část bakalářské práce je zakončena kapitolou, jenž se zabývá spojitostmi mezi slabou státností a působením nestátních ozbrojených skupin v teoretické rovině.

V teoretické části pracujeme především s díly napsanými zahraničními odborníky, kteří se zabývají problematikou rozpadlých států. Jak již bylo naznačeno, absolutně stěžejními zdroji jsou publikace a odborné články, jejichž autorem je Robert I. Rotberg. Další poznatky čerpáme z knihy editované Williamem I. Zartmanem *Collapsed States: The Disintegration and Restoration of Legitimate Authority* či z díla Georga Sørenseny *Stát a mezinárodní vztahy*. Českých autorů, kteří by se problematice rozpadlých států věnovali, není příliš, za zmínku však jistě stojí článek Tomáše Šmída a Vladimíra Vaňury *Teoretické vymezení a konceptualizace fenoménu slabých a selhávajících států* a dále publikace kolektivu autorů pod vedením Šárky Waisové *Slabé státy, Selhání, rozpad a obnova státnosti*. Text věnovaný terorismu obecně a mezinárodnímu terorismu jsme čerpali z české i anglické literatury, protože existuje mnoho autorů, kteří se touto problematikou zabývají. Jako příklad užitých zdrojů uvádíme dílo Waltera Laqueura *The New Terrorism. Fanaticism and the Arms of Mass Destruction*.

V praktické části aplikujeme poznatky získané v teoretické části na konkrétní případ Iráku po roce 2003. Vzhledem k tomu, že Rotbergovy definice jsou výčtem jednotlivých aspektů, kterými se slabé, rozpadající se a rozpadlé státy projevují, je nezbytné zvolit vhodný systém, jak seřadit dílčí indikátory týkající se Iráku jako rozpadlého státu. Na začátku praktické části se ve stručnosti zabýváme změnou, kterou Irák prošel v důsledku svržení režimu Saddáma

Husajna. V této podkapitole je naznačeno, jak situace v zemi vypadala během Husajnova režimu a následně ihned po jeho svržení.

Následující podkapitoly práce jsou zaměřeny na jednotlivé indikátory, které by měly dokázat, že Irák je rozpadlým státem podle definice Roberta I. Rotberga. Pro logické členění a lepší orientaci v textu jsme zvolili rozdělení na sociální, ekonomické a vojensko-politické ukazatele Iráku jako rozpadlého státu. Cílem je zaměřit se na specifická kritéria, která dle Rotberga definují rozpadlý stát a ověřit, zdali jsou naplněna v konkrétním případě Iráku.

Pátá kapitola práce je zaměřena na působení nestátních ozbrojených skupin na území Iráku. Na začátku kapitoly je část zaměřená na působení těchto aktérů v Iráku obecně a v následujících podkapitolách se věnujeme třem skupinám působícím v Iráku. Jako první zmiňuji Mahdího armádu, šíitskou milici, která vznikla s cílem bránit se vpádu koaličních jednotek do země. Další vybranou skupinou je organizace Ansár al-Islám, která je považována za protivníka poslední uváděné a v současnosti nejvíce zmiňované organizace – Islámského státu.

Praktická část je souhrnem veškerých aspektů, které je dle Rotberga nezbytné posoudit při hodnocení náchylnosti státu k rozpadu. Proto jsou stěžejními zdroji zejména zahraniční analýzy, odborné články, indexy a indikátory. Velmi užitečným zdrojem se stala obsáhlá analýza *Iraq as a Failed State* autorky Pauline H. Bakerové sepsaná pro FfP. Pro dostatečnou demonstraci fungování státu po všech stránkách ve vymezeném období jsou důležité indikátory jako je index lidského rozvoje (*Human Development Index*, HDI), index vnímání korupce (*Corruption Perception Index*, CPI), žebříčky zveřejněné na internetových stránkách Světové banky či zprávy vydané *Human Rights Watch*.

Literaturu k textu věnovanému konkrétním nestátním ozbrojeným skupinám jsme čerpali především z internetových stránek věnovaných působení OSN na území Iráku (*United Nations Iraq*), z analýz Vysokého komisaře při

OSN pro lidská práva a ze zpráv uveřejněných organizací *Amnesty International*. Mezi další zdroje řadíme současné články cizojazyčných periodik, jelikož například právě působení Islámského státu je velmi aktuální a často zmiňované téma. V českém prostředí není příliš užitečných zdrojů, které by se zabývaly situací v Iráku v stanoveném období.

V závěru bakalářské práce shrneme poznatky získané v předchozích kapitolách a zodpovídáme výzkumnou otázku zmíněnou výše. Následně se zaměříme na fakt, zdali byl naplněn cíl práce a rozpad irácké státnosti skutečně vedl k rozmachu působení nestátních ozbrojených skupin na území země.

1 Stát a koncept Roberta I. Rotberga

Zhruba od poloviny minulého století se v mezinárodním společenství začínají vyskytovat entity, které ne zcela splňují kritéria moderního státu. Termíny označující takové jednotky se postupně začaly objevovat po ukončení bipolární konfrontace, jelikož USA a SSSR omezily finanční podporu rozvojových oblastí. Důležitým mezníkem v debatě o slabých státech se staly teroristické útoky z 11. září 2001. Od této události začaly být státy inklinující ke svému rozpadu vnímány jako bezpečnostní hrozba a z toho důvodu vznikla řada odborných prací, které se tomuto fenoménu věnují. Přesto doposud nevznikla jednoznačná terminologie a termíny slabý (*weak*), rozpadající se (*failed*) a rozpadlý (*collapsed*) stát jsou používány svévolně.

Vzhledem k tomu, že jednotná terminologie neexistuje, setkáváme se s termíny různých autorů, které se mohou překrývat. Například Georg Sørensen užívá pojem slabý postkoloniální stát, který může být považován za konkrétnější verzi Rotbergova slabého státu, avšak sám autor uznává, že některé státy tyto charakteristiky vykazují, přestože nikdy koloniemi nebyly (Sørensen 2005: 104).

FfP vytvořil na základě 12 indikátorů tzv. *Fragile State Index*. Tento index je snahou o sjednocení všech pokusů o vytvoření jednotného konceptu zranitelnosti států. Z 12 indikátorů jsou 4 zaměřeny na sociální situaci v daném státu, 2 na ekonomickou situaci a 6 na politicko-vojenskou situaci (Šmíd, Vaňura 2009: 58). Na základě těchto indikátorů je vytvořen žebříček všech států. Čím výše je stát na žebříčku umístěn, tím je situace v zemi kritičtější.

Pro bakalářskou práci je stěžejní koncept Roberta I. Rotberga, který ve svých dílech při posuzování slabé státnosti věnuje značnou pozornost vnitrostátním konfliktům, napětí mezi etnickými, náboženskými a dalšími skupinami a slabé centrální vládě, která není schopná zajistit, aby byly občanům poskytovány základní veřejné statky. V případě Iráku v letech 2003–2015 jsou tyto body nezbytné při jeho analýze, jakožto rozpadajícího se státu.

1.1 Stát, moderní stát

Teoretická část bakalářské práce se převážně zabývá typologií slabé státnosti podle Roberta I. Rotberga a je nezbytné se nejprve zabývat stěžejními pojmy, které musí být vysvětleny. Nejprve je třeba si nadefinovat pojem stát. Podle Webera je stát definován územím, na kterém společenství lidí prosazuje monopol na užití legitimního fyzického násilí. Stát je považován za jedinou entitu, která má možnost tohoto práva využít a soukromé násilí je tedy nezákonné (Weber 1990: 10). Stát má chránit bezpečnost občanů, vytvořit jednotný systém, který umožní spravedlivé řešení sporů a jasně definuje otázku vlastnictví, jakož to i dodržování vlastnických práv.

Stát je produktem vývoje společnosti a proces formování moderních států úzce souvisí s rozpadem mnohonárodnostních říší a feudálních států, ke kterému došlo především díky revoluci ve vojenství a vzniku tržní ekonomiky. V návaznosti na uvedené skutečnosti se moderní stát stal velmi efektivní formou vlády.

V současnosti musí moderní stát splňovat jasně daná kritéria. Stát je tvořen teritoriem s pevně danými hranicemi, silnou vnitřní a vnější suverenitou. Suverenita představuje nezávislost státu na jakékoliv další moci. Pro regulérní fungování státu je nezbytné, aby byl uznán a respektován mezinárodním společenstvím. Dále musí být zajištěna efektivní vláda, správa a legislativní orgány. V moderním státě společnost vykazuje značnou míru tolerance a loajality ke státním institucím (Waisová 2007b: 11).

Pokud stát institucionálně nefunguje, můžeme o něm začít hovořit jako o slabém státu. Pokud se tato situace nadále prohlubuje, může dojít až k tomu, že stát přestane plnit jednotlivá kritéria moderního státu a nadále se jedná o rozpadající se, či rozpadlý stát (Waisová 2007b: 12).

Podle Rotberga jsou státy v dnešní době mnohem variabilnější a je jich více než tomu bylo například zhruba před půl stoletím. Populace roste, systém

doručování politických statků je více propracovaný a vymoženosti států pokryjí větší území než kdykoliv před tím (Rotberg 2004: 1). V roce 1914 na samém úsvitu rozpadu Osmanské a Rakousko-Uherské říše mezinárodní společenství uznávalo 55 států, v roce 1919 jich bylo již 59 a v roce 1950 tento počet dosáhl 69 států. V dalších letech v důsledku vyhlášení nezávislosti teritorií na území Afriky, Asie a Oceánie a také díky rozpadu Sovětského svazu počet stoupl na 191 států (Rotberg 2004: 1–2). V současnosti je členem OSN celkem 193 států. S tímto poměrně rychlým nárůstem nově vzniklých států souvisí jejich křehkost a náchylnost k vnitrostátním problémům. Tento jev je zapříčiněn například stavem mezinárodního společenství po dekolonizaci a skončení studené války.

Navíc státy nevznikly jako sobě rovné entity. Jejich schopnosti jsou ovlivněny tvarem území, které zaujímají, hustotou osídlení a do jaké míry jsou schopny dodávat obyvatelům veřejné statky. Jedním z velmi důležitých faktorů je také vedení země a jeho kapacity, které jsou v každém státu odlišné (Rotberg 2002a: 131).

1.2 Slabé, rozpadající se a rozpadlé státy

O selhání státu můžeme hovořit v případě, že je země sužována násilím uvnitř státu a autority nejsou schopny dále doručovat obyvatelům veřejné statky. Vláda ztrácí důvěryhodnost a stává se nelegitimní v srdcích svých občanů. Požadavky mezinárodního společenství se stávají neudržitelnými a mnoho států tíhne ke svému postupnému rozpadu, některé až k totálnímu kolapsu. Snaha pochopit povahu slabých států a zabránit jejich rozpadu je jedna z hlavních snah mezinárodního společenství v 21. století (Rotberg 2004: 1). Důvod můžeme například vidět ve skutečnosti, že rozpadlé státy tvoří pohostinné prostředí pro nestátní aktéry, jakými jsou například teroristé a další ozbrojené skupiny (Rotberg 2002: 85). Charakterizovat a pochopit slabou státnost je velmi důležité, neboť toto téma je zastřeno rozdílnými teoriemi, nepřesnými definicemi a nedostatkem řádně vyřešených případů. Nehledě na to, že tyto informace

přispívají k vytvoření jakéhosi vzorce pro předcházení selhání států nebo k postupné rekonstrukci dříve zcela zhroutených států.

Samotný koncept Roberta I. Rotberga bývá kritizován pro jeho nepřesnost. Autoři Šmíd a Vařura jej kritizují, jelikož jeho koncept nedostatečně odděluje jednotlivá stadia slabé státnosti a jako slabé státy jsou pak označovány velmi heterogenní oblasti, jako je např. Egypt, Izrael či Kolumbie. Nejvyšší stupeň rozpadu státnosti zase tvoří pouze extrémní případy, kdy území státu představuje mocenské vakuum a tvoří pouze vhodné prostředí pro boj mezi ozbrojenými skupinami (Šmíd, Vařura 2009: 46–47).

Právě veřejné statky a jejich doručení občanům je naprosto stěžejním aspektem pro fungování státu. Jedná se o nehmotné a těžko identifikovatelné indikátory, které zahrnují očekávání obyvatel, jejich povinnosti, usměrňují vztah a zprostředkovávají veškeré interakce mezi vládou a občany. Nejdůležitější z těchto statků a primárních funkcí státu je zajištění bezpečnosti obyvatel, ochrana hranic a celého území a eliminace veškerých hrozeb, které mohou správné fungování státu ohrozit. Aby mohla být tato základní potřeba naplněna, je nezbytné, aby bylo občanům umožněno řešit své spory mírovými cestami bez užití násilí a zbraní. Z toho vyplývá, že v silném státu musí fungovat právní pořádek a efektivní soudní systém.

Dle Rotberga je pozice silného státu ohrožena v případě, že občanům není umožněno podílet se na politickém dění a ucházet se o úřad (Rotberg 2004: 3). Během tohoto procesu musí být dodržovány základní svobody, jako je například dodržování civilního práva a tolerance nesouhlasu či odlišného názoru.

Pokud má být stát mezinárodním společenstvím přijímán jako silný stát, musí být schopen zajistit obyvatelům mnoho dalších potřebných služeb. Zmíňme například zdravotní péči, vzdělávací systém (bez ohledu na jejich podobu), infrastrukturu země (silnice, železnice, přístavy), komunikační sítě, bankovní systém a pozici tamní měny. Společně všechny výše zmíněné statky tvoří vhodný výchozí bod pro posouzení fungování státu (Rotberg 2004: 2–3).

Silné státy by měly dobře fungovat napříč výše uvedenými kritérii. Slabé státy (*weak states*) v některých zjevně zaostávají, přesto však stát víceméně funguje. Další stádium slabého státu je dle Rotberga tzv. rozpadající se stát (*failing state*). Tato podkategorie je ještě náchylnější k postupnému rozpadu, než je tomu u slabých států. Většina rozpadlých států není schopná dodržovat ani minimum kritérií pro udržení fungujícího státu. Ale primárním nedostatkem, který naznačuje, že daný stát tíhne k tomu, aby byl nadále posuzován jako rozpadlý (*failed state*), je neschopnost státního aparátu zajistit obyvatelům bezpečí a vysoká míra násilí uvnitř státu. Přesto ale vnitřní násilí není podmínkou pro rozpadlý stát a absence násilí nevylučuje, aby byl stát posuzován jako rozpadlý. Je nezbytné všechna kritéria jednotlivě posoudit a rozhodnout, do jaké míry jsou pro řádné fungování daného státu zásadní.

Silné státy mají zcela pod kontrolou správu celého svého území a jejich obyvatelům jsou veřejné statky doručovány ve vysoké míře. Tyto státy zauímají dobrou pozici v řadě indikátorů jako je například HDP, HDI, CPI atd. Robert I. Rotberg dále posuzuje silné státy jako ty, které dokážou ochránit své obyvatele před násilím a mají kapacity k zabránění vypuknutí ozbrojených konfliktů. Stát vytváří vhodné prostředí pro pozitivní ekonomický růst, lidem jsou poskytnuty politické a občanské svobody. Existuje zde fungující právní řád a soudní systém je nezávislý. Silniční komunikace jsou dobře udržovány, školy a univerzity též dobře fungují a poskytují mladým lidem dostatečné vzdělání (Rotberg 2003: 4).

Státy považované za slabé obsahují širokou škálu možností, jak se může jejich slabost projevit. Mohou být slabé napříč většinou indikátorů, vzhledem například k jejich geografické poloze či ekonomické situaci. Další možností je dočasná slabost států. Tento jev může být způsoben vnitřními konflikty uvnitř státu, chybami hlavy státu (její chamtivost, touha po neomezené moci) nebo externími útoky. Každopádně selhávají ve schopnosti poskytovat občanům veřejné statky a tvoří vhodné prostředí pro etnické, náboženské a další obdoby vnitrostátního napětí, které mohou snadno přerůst v ozbrojený konflikt. Zdravotní péče a školství zjevně zaostává, dopravní komunikace nejsou

udržovány, HDP a další indikátory ekonomického růstu klesají, korupce vzkvétá. Moc je často v rukou despotické hlavy státu. Z této skutečnosti vyplývá i zvláštní podoba slabého státu, který se může navenek prezentovat jako stát silný, avšak uvnitř státu jsou porušována lidská práva, občané hladoví, souhlas či podpora občanů jsou vymáhány násilím a nátlakem. Takovými státy jsou podle Rotberga Severní Korea, Kambodža během vlády Pol Pota, Irák za Saddáma Husajna, současné Bělorusko, Turkmenistán a Libye (Rotberg 2004: 4).

Crisis State Research Center nahrazuje pojem *weak state* pojmem *crisis state*. Takový stát je pod neustálým tlakem a vládní elity musí čelit vnitrostátnímu sporu, který zjevně nebudou schopny vyřešit. Krizový stát má možnost se z takové situace dostat, ale na druhou stranu existuje pravděpodobnost, že dojde k postupnému zhroucení. Tento stav může vést ke vzniku nových státních jednotek, vypuknutí války a zdravotnickým, ekonomickým a dalším krizím (např. rapidní nárůst nakažených HIV a AIDS) (Crisis State Research Center 2006).

Nyní se zaměříme na stádia následující slabé státy – rozpadlé a zhroucené státy. Rozpadlé státy jsou sužovány napětím způsobeným zejména vnitřním konfliktem, ať už se jedná o konflikt vyvolaný vládními vojenskými jednotkami nebo ozbrojenými povstalci, kteří se bouří proti státním autoritám. Dlouhodobý a trvalý ozbrojený konflikt na státním území je jedním z nejdůležitějších indikátorů rozpadlého státu (Rotberg 2002: 86). Tento druh násilí většinou vychází z etnických, náboženských a jazykových neshod. Podle Roberta Rotberga neexistuje rozpadlý stát, který by nebyl zmítán nevraživostí mezi komunitami (Rotberg 2003: 5). Avšak autor tím nechce naznačit, že jednotnou příčinou selhání státu je jednoduše neschopnost vytvořit stát z heterogenních skupin nebo útlak menšiny většinou.

Na rozdíl od silných států nejsou rozpadlé státy schopné kontrolovat svá území, obzvlášť hranice. Slabé státy přicházejí o územní celky ve prospěch povstalců či ozbrojených skupin. Autorita vládních orgánů se často omezuje

pouze na hlavní město nebo privilegovanou oblast. Čím dál se od centra nacházíme, tím menší je pravděpodobnost poskytování služeb a statků občanům. Proto může být rozsah rozpadlé státnosti posuzován také podle skutečné moci, kterou oficiální vláda má nad svým územím.

Ve velkém množství rozpadlých států etnické konflikty a vnitřní nepokoje živí režim. Tento jev se projevil v Zairu během vlády Mobutu Sese Seka. Představitelé států se obklopují příslušníky stejného etnika, rodinným klanem atd. a vykořisťují zbytek obyvatelstva. Typickým znakem slabého státu, který tíhne k selhání, je hlavou státu nařízený útlak obyvatel, který vyvolá obrannou reakci ze strany nově objevených odpůrců.

S neschopností vládních autorit zajistit bezpečnost obyvatel souvisí nárůst kriminality na území státu. Ulice jsou ovládány gangy, černý trh se zbraněmi a pašování drog vzkvétá. Policejní složky nejsou schopné sjednat pořádek a vystrašení obyvatelé se obrací na ozbrojené skupiny, které nabízejí bezpečí a další statky, které stát už není schopný zajistit (Rotberg 2003: 5–6). Zvyšující se míra kriminality podněcuje anarchii¹ a beznaděj.

Rozpadlý stát je politické těleso, které nadále není schopné splňovat kritéria národního státu. V takovém státu nenalzáme kromě výkonné moci žádné fungující instituce. Legislativa, pokud vůbec existuje, je pouhým nástrojem, demokratická soutěž chybí, soudní moc je pouhým nástrojem exekutivní moci, spíš než aby byla nezávislá, a občané si toho jsou vědomi.

Vzhledem k tomu, že despotická hlava státu čerpá veškeré finance ze státní pokladny, nezbyvají prostředky například na udržování pozemních komunikací. Podle Rotberga, trochu nadneseně, je možné měřit míru rozpadu státu podle výmolů na silnicích – čím více výmolů, tím je situace horší (Rotberg 2004: 7).

¹ Pojem anarchie označuje strukturu systému, ve kterém nejsou definovány vztahy nadřazenosti a podřazenosti, neexistuje politická autorita, která by byla schopna vynutit dodržování pravidel (Waisová 2009: 58).

V případě, že je stát v procesu rozpadu nebo je již rozpadlý, situace se odráží na vzdělávacím a zdravotnickém systému. Prostory škol a nemocnic jsou sešlé a zanedbané, jelikož na jejich údržbu chybí finanční prostředky, stejně jako v případě pozemních komunikací. Zaměstnanci, včetně doktorů, jsou placeni pozdě, pokud vůbec, učebnice a léky jsou vzácným zbožím. V důsledku těchto skutečností narůstá počet negramotných, stoupá dětská úmrtnost a není možné zastavit závažné viry a onemocnění, kterým je například AIDS.

Vzhledem k tomu, že v rozpadlých státech profituje pouze privilegovaná menšina a zbytek obyvatelstva trpí, veškeré státní zisky spojené s regulačními výhodami či arbitrážemi jsou ovlivňovány právě a pouze výše zmíněnou menšinou. Jedna z nejdůležitějších zásad funkčního národního státu, zajistit obyvatelům blahobyt, chybí a vládnoucí elita jedná pouze pro své vlastní zisky a bohatství. Korupce vzkvétá, nelegálně se obchoduje snad se vším, co může být prodáno na černém trhu – učebnice, zdravotnický materiál atd. Privilegovaná elita si je vědoma domácí situace a své zisky investuje v zahraničí (Rotberg 2003: 7–8). Státní majetek slouží jako důkaz moci a finančních prostředků vládnoucí vrstvy. Despotičtí vůdci projíždí neudržovanými ulicemi v luxusních automobilech, využívají letadla určená pro oficiální státní návštěvy k vlastním cestám do zahraničí a jejich tváře jsou zvěčněny na mincích a billboardech (Rotberg 2002a: 129).

Jedním z dalších indikátorů rozpadlé státnosti je klesající HDP, a to velmi často i u států bohatých na nerostné suroviny. Inflace naopak rapidně stoupá, jelikož vládcí vybírají státní pokladny a nechávají tisknout další peníze. Z toho vyplývá značná hospodářská nejistota, jelikož vládnoucí elita jedná pouze ve svém vlastním zájmu. Dochází k úpadku domácí měny a nakonec je vyměněna za měnu světovou. Směnární, ať už legální nebo nelegální, jsou téměř na každém rohu.

Ve svém díle pánové Šmíd a Vařura shrnují poznatky jiných autorů a zmiňují model, který využívá Agentura Spojených států pro mezinárodní rozvoj

při určování indikátorů slabosti státu. Těmito indikátory jsou změna HDP na obyvatele v posledních třech letech, průměrná inflace v posledních třech letech, změna čistého příjmu z přímých zahraničních investic a podíl vývozu nerostných surovin na celkovém vývozu země. Zvláště postaveným avšak stejně důležitým indikátorem je procento výdajů států na vojenské služby (státy blížící se svému rozpadu mají tendenci zvyšovat investice do tohoto sektoru) (Šmíd, Vařura 2009: 53).

Pokud v této situaci například ještě postihne zemi přírodní katastrofa, je pravděpodobné, vzhledem k nevyrovnané hospodářské situaci a zanedbávání lidu ze strany vlády, že dojde k závažnému nedostatku potravin a hladovění občanů. Není možné spolehnout se na jakoukoliv pomoc ze strany státu, a proto nyní můžeme o civilistech hovořit jako o vnitřně vysídlených osobách².

Národní stát rovněž nemůže fungovat, pokud nemá kontrolu nad svými hranicemi. Taková situace nastane, pokud například skupina lidí zamýšlí na území legitimního státu vytvořit novou autonomní jednotku, nebo má tato jednotka zabírat část území více států. Pokud je taková nově vznikající jednotka založena na základě příslušnosti k etniku, je zřejmé, že loajalita lidí k vládě, se kterou nejsou spokojeni, slábne. Z toho důvodu klesá legitimita vlády i samotného státu (Rotberg 2004: 9).

Zhroucený stát je extrémní a poměrně vzácná forma rozpadlého státu. Základním charakteristickým rysem zhrouceného státu je mocenské vakuum, neexistuje zde žádná autorita. Lidé žijící na takovém území nejsou občany, ale pouze obyvateli. V případě, že dojde ke zhroucení státu, brzy se mohou objevit noví aktéři, kteří na území vytvoří vlastní bezpečnostní mechanismy, obchodní dohody a někdy i oslabenou formu mezinárodních vztahů. I tak se ale jedná o velmi slabé jednotky. Daří se zde černým trhům, obchod s drogami, zbraněmi a

² Vnitřně vysídlenou osobou nazýváme člověka, který byl donucen např. kvůli ozbrojenému konfliktu opustit domov, nebo byl násilně vystěhován, ale stále zůstává v zemi. Tyto osoby nemohou získat statut uprchlíka, tudíž nemohou čerpat výhody azylu, což jejich situaci dále zhoršuje (Waisová a kol. 2007a: 126).

pašování vzkvétá. Tyto jednotky nejsou legitimní a uznané mezinárodním společenstvím a příkladem může být Somaliland na území Somálska.

Případům zhroucených států se do hloubky věnuje William Zartman ve svém díle *Collapsed States: The Disintegration and Restoration of Legitimate Authority*. Definuje zhroucený stát jako entitu, ve které došlo k rozpadu státní struktury, vládní elity nemají žádné pravomoci, právní řád neexistuje a je třeba vytvořit zcela nový řád. Zartman sdílí s Rotbergem názor, že zhroucení státu je dlouhotrvající stav. Stát se nezhroutí ze dne na den a snaha o napravení takového stavu vyžaduje hodně času a financí (Zartman 1995: 1–2). Konflikty panující ve zhroucených státech mají tendenci přelévat se do okolních států, např. díky uprchlíkům či černým trhům, kterým se v zhroucených státech velmi daří, jelikož neexistuje žádná státní autorita, která by překupníky zatkla.

Robert Rotberg ve svém díle poukazuje na fakt, že je možné selhání předejít či se z něj dostat a žádný stav nemusí být trvalý. Přirovnává selhání ke kapalině – pohybem vpřed je možné překlenout selhání na pozici slabého státu, naopak pohybem vzad je možné dosáhnout totálního zhroucení státu. Pro ilustraci uvádí případ Libanonu, který se ze svízelné situace dostal pouze díky pomoci Sýrie (Rotberg 2003: 10). Poukazuje na to, že selhání státu není jednoduchý proces. Pokud je stát slabý, neznamená to, že musí dojít k jeho rozpadu, či totálnímu kolapsu. Rotberg situaci demonstruje na několika případech. Státnost Srí Lanky byla v ohrožení od 80. let 20. století, díky separatistickým tendencím Tamilských tygrů (Rotberg 2002: 91). Toto uskupení má na svědomí vražedné útoky na vládu, zabíjení svých rivalů a mnoho dalších násilných činů. Ačkoliv státní elity nebyly schopné Tamilské tygry definitivně porazit, země nikdy neprošla skrz pomyslnou hranici mezi slabým státem a rozpadlým státem. Pozemní komunikace byly dostatečně udržovány, vzdělávací a zdravotnický systém fungoval (až na konfliktem zmítané území na severu a východě státu) a země od 90. let vykazuje známky ekonomického výkonu (Rotberg 2003: 14).

Kolumbie působí jako prosperující a zdánlivě stabilní stát, přesto však vláda kontroluje zhruba 2/3 území, což je jasný indikátor rozpadajícího se státu (Rotberg 2003: 15). Země zaujímá druhou pozici v žebříčku počtu vražd za rok na světě. Vysoce postavené osoby na veřejnosti běžně nosí neprůstřelné vesty kvůli neustálým obavám o vlastní bezpečí. V zemi se velmi daří obchodu s drogami a zbraněmi. Z výše uvedeného vyplývá, že Kolumbie není schopná splňovat základní kritéria stabilního státu a je slabým státem. Přesto v zemi funguje vzdělávací systém, lidem je poskytována dostatečná zdravotní péče, státní infrastruktury jsou udržované a stát je legitimní. Pokud by vláda dokázala ovládnout celé své území a potlačit jednotlivé militantní skupiny, země by se mohla snadno posunout směrem k silnému státu.

Tyto dvě země, společně s Indonésií a Zimbabwe mají podle Rotberga šanci nestát se rozpadlým státem a překlenout slabost. Základním kritériem ovšem je zvládnout situaci v rámci svých hranic, tzn. ovládat celé území a potlačit jakékoliv povstání (Rotberg 2003: 15).

Viníky selhání států jsou lidé. A to, ve většině případů, lidé stojící v čele země. Rozhodnutí vládních elit ničí stát a podporují slábnoucí státnost. Příkladem může být vláda prezidenta Mugabeho v Zimbabwe. Svým jednáním přivedl zemi na pokraj selhání – odradil zahraniční investory, zničil proces zahraniční výměny a dovedl zemi k hladovění (Rotberg 2002: 94).

Robert Rotberg předpokládal možnost, že se Irák stane rozpadlým státem, a to jakmile bude diktátorský režim Saddáma Husajna svržen. Stát držela pohromadě právě jedna osoba, která byla schopna díky represím sjednat a udržet pořádek. Svržení režimu by znamenalo konec represím a tím pádem destabilizaci, anarchii a rychlý vzestup nestátních aktérů. Podle Rotberga existuje předpoklad, že v takových státech, kde systém funguje na základě represí, tajných zpravodajských služeb legitimita zmizí, jakmile zmizí autoritativní osobnost držící systém pohromadě (Rotberg 2003: 16).

2 Terorismus

Terorismus je velmi diskutovaným tématem dlouhou dobu a to zejména kvůli svým charakteristickým rysům, mezi které patří dramatický charakter a nečekaný výskyt, který přitahuje pozornost lidí (Laqueur 1999: 3). Pozornost věnovaná terorismu rapidně vzrostla na počátku 21. století, především po 11. září 2001 (teroristické útoky na WTC v New Yorku), v březnu 2004 (cílem útoku byla nádraží a vlaky v Madridu) a v červenci 2005 (tehdy teroristé zaútočili na londýnské metro) (Waisová 2009b: 137).

Do 20. století neexistovalo tak rozsáhlé množství motivů a organizačních metod. Podmínky v minulosti neumožňovaly takový dopad teroristických aktivit, kterých mohou dosáhnout dnes. Od té doby lidstvo zaznamenalo obrovský pokrok co se týče technologií, zbraní, komunikačních metod atd. (Foltin – Stojar – Řehák 2008: 8).

2.1 Definice pojmu

Snaha vymezit pojem terorismus a snaha jej přesně definovat je problémem. Avšak jak uvádí Waisová (2009b: 140), není snadným úkolem formulovat mezinárodní dohody, které by vytvořily legální rámec pro potírání terorismu, aniž by byla předem přijata jednotná definice terorismu. Laqueur dodává, že snaha definovat pojem terorismus je tak náročná právě kvůli jeho dlouhé historii. S úmyslným vražděním vysoce postavených osob se setkáváme od starověku. Nesnadné definici pojmu nahrávají též různé varianty provedení, různé druhy motivace napříč dějinami. Charakter teroristických akcí se mění. V dnešní době jsou ohroženy životy nevinného civilního obyvatelstva (Laqueur 1999: 6–7).

Na rozdíl od konvenční války, ve které jsou hlavními aktéry státy a jejich armády, v případě terorismu se stát dostává na pozici napadeného aktéra.

Dochází k manipulaci s veřejným míněním. Cílem teroristů bývá upoutat pozornost, vytvořit prostředí, ve kterém se šíří strach, destabilizovat stát a vynutit si změnu vnitřní či zahraniční politiky. Svě činy nejčastěji odůvodňují zájmy národnostních menšin v rámci státu nebo zájmy určitých vrstev obyvatelstva (Eichler 2010: 142–143).

Za charakteristické znaky definující terorismus můžeme považovat následující body. Teroristické akce jsou předem promyšlené a plánované. Aktéři své činy chápou jako poslání, které je dovede k jejich cíli. Z toho důvodu jsou používány nezákonné prostředky a různé formy násilí. Skupiny směřují své útoky především na civilní cíle z toho důvodu, aby jejich zasažením teroristé propagovali svou sílu a zastrašili případný odpor. Jejich motivací není finanční zisk nebo osobní msta (jako tomu bývá např. u mafie nebo kriminálních), nýbrž politická situace a touha po změně. Aktéry teroristických útoků bývají nestátní skupiny či organizace (Foltin – Stojar – Řehák 2008: 8).

2.2 Mezinárodní terorismus

Jednou z vývojových etap terorismu je terorismus mezinárodní. Vznik tohoto odvětví datujeme na přelom 60. a 70. let 20. století a to v důsledku ukončení bipolární konfrontace, globalizace a také díky dominantnímu postavení USA v mezinárodním společenství (Eichler 2010: 153). Co se týče konce studené války, došlo k rozpořbování událostí, které byly doposud řízeny snahou dvou bloků o udržení statusu quo ve světě. Vznikl nový prostor pro nové spory a lepší prostředí pro staré spory (např. náboženské a etnické konflikty).

Dalším výše zmíněným bodem, který přispěl ke vzniku mezinárodního terorismu, je globalizace. Aspekty, jako je např. rozvoj dopravy, turistický ruch a migrace, přispívají k vysoké mobilitě a z toho důvodu není nemožné zasáhnout cíl ve vzdálenějších oblastech, než tomu bylo dříve (Foltin – Stojar – Řehák 2008: 10). Díky procesu globalizace jsou hranice států propustnější, komunikace

je rychlá a často anonymní. Globalizace umožňuje stoupencům mezinárodního terorismu pronikat do vzdálených částí světa stejně tak, jako je tomu v případě mezinárodních organizací. Teroristé navíc využívají možnosti kyberválky či kyberterorismu. Výhodou je, že útočník sedí v bezpečí a daleko od oběti, neohrožuje tedy svůj vlastní život a je chráněn celosvětově propojenou internetovou sítí, která mimo jiné poskytuje anonymitu (Waisová 2009b: 145 – 147).

David C. Rapoport vytvořil čtyři vlny, podle kterých lze dělit moderní terorismus. Počátek formování moderního terorismu datujeme zhruba do 80. let 19. století. Rapoport netvrdí, že před tím neexistovaly teroristické akce, ale převážně byly orientovány na konkrétní čas či období a konkrétní stát (Rapoport 2004: 47). Autor tedy spatřuje změnu v tom, že od konce 19. století nejsou akce teroristických skupin vykonávány výlučně v rámci hranic jednoho státu a např. k příležitosti voleb, kdy je snadné zasáhnout vysoce postavené cíle.

Každá z vln je charakteristická časovým obdobím a aktivitami, které se během daného období odehrávaly. Tomu odpovídají jejich názvy, které reflektují jejich hlavní orientaci – anarchistická (*anarchist wave*), antikoloniální (*anticolonial wave*), vlna nové levice (*The New Left Wave*) a náboženská vlna (*religious wave*) (Rapoport 2004: 47).

Dle Eichlera (2010: 153) nastal zlom ve vývoji mezinárodního terorismu na konci 70. let 20. století. Následkem revoluce v Íránu a sovětské invaze do Afghánistánu vznikl nábožensky motivovaný mezinárodní terorismus, který vyjadřuje radikální nesouhlas s pronikáním dalších civilizací do islámského světa. Tato skutečnost umožňuje stoupencům teroristických skupin využívat náboženství, jako ospravedlnění pro teroristické útoky. Od toho času datujeme také Rapoportovu čtvrtou náboženskou vlnu (Rapoport 2004: 61–62).

Nyní se zaměříme na specifická kritéria mezinárodního terorismu. Hlavním bodem, kterým se mezinárodní terorismus liší, je, že skupiny nevyžadují pouze změnu ve vnitřní politice státu, nýbrž vyžadují změnu politiky zahraniční. Cílem

teroristů působících na mezinárodní úrovni je donutit stát prosazovat své zájmy, nebo zcela změnit svoji politiku v určitém regionu. Tohoto cíle se teroristé snaží dosáhnout prostřednictvím útoků, které mají vyvolat pozornost a strach všech vrstev společnosti ve všech částech světa a médií. Veřejné mínění je prostředkem, který může zapůsobit na vlády států, aby změnilly svůj postoj ve prospěch teroristických skupin (Waisová 2009b: 145–146). Jednotlivé buňky teroristických organizací jsou rozmístěny po celém světě a cíle útoků jsou různorodé. Tato skutečnost může mít kořeny právě v tom, že se náboženství neřídí hranicemi státu. Společným náboženským vyznáním pohánění teroristé tedy prosazují řekněme nadnárodní přístup a náboženství je jednotícím faktorem, který drží skupinu pohromadě a pohání ji v honbě za jejich cílem. Náboženstvím motivované militantní skupiny vidí svůj boj jako válku dobra proti zlu. Z toho důvodu jsou velmi odhodlaní, neomezovaní světskými hodnotami či zákony a nemilosrdní. (TTSRL 2008: 73).

Podnětem, který vede nábožensky orientované ozbrojené skupiny k sebevražedným, bombovým a dalším útokům, bývá mimo jiné okupace a přítomnost vojenských sil jiného státu. S o to větší nenávisť takto poháněné skupiny konají.

Dalším posunem oproti předchozím vlnám terorismu je výběr cíle. Dříve byly cíle tzv. tvrdé (*hard targets*) – tedy budovy, ve kterých např. působí významní státní činitelé, banky nebo ambasády (TTSRL 2008: 76). Důvodem výběru může být symbolika – cíl je zodpovědný za jejich boj či nespokojenost. Dnes je cílem kterékoliv místo, na kterém je možné napáchat co možná největší škodu. Tato skutečnost vyplývá z toho, že teroristé považují civilisty za legitimní cíle. Proto se cílem může stát vlak, metro či obchodní středisko (TTSRL 2008: 76).

3 Souvislost mezi rozpadlým státem a mezinárodním terorismem

Rozpadlé a rozpadající se státy tvoří vhodné prostředí pro vznik a šíření jakýchkoliv teroristických skupin včetně těch, které působí mezinárodně, tedy mimo hranice svého domovského státu (Waisová 2009b: 144). Američtí vědci se shodují na názoru, že není možné ignorovat situaci v rozpadajících se státech, jelikož dění v takových zemích inklinuje k přelévání se do dalších zemí (Rotberg 2002b; Crocker 2003; Fukuyama 2004). Tato skutečnost se může projevit právě nárůstem činnosti teroristických skupin, které působí mezinárodně. Rozpadlé a rozpadající se státy vzhledem ke své vnitřní situaci představují útočiště pro různé militantní skupiny, které odtud mohou působit i za hranicemi daného státu. Pro teroristické skupiny je snazší do takového státu vniknout a nabírat zde nové členy, protože např. mimo hlavní město nemusí fungovat žádné vládní ozbrojené složky, které by byly zde schopny sjednat pořádek (Piazza 2008: 469–470).

Vzhledem k nefunkčnímu správnímu aparátu je pro teroristické skupiny v rozpadlém státě poměrně jednoduché zajistit funkční komunikační síť a infrastrukturu. Jednoduše obsadí a nadále využívají oblasti, které nejsou pod kontrolou žádných obranných složek, jako je policie nebo armáda. Takové části země jsou nazývány oblastmi bez státní či vládní kontroly (*stateless areas*) (Piazza 2008: 471). V takových oblastech mohou nestátní aktéři nastolit zcela nové politické, sociální či ekonomické instituce a bez jakékoliv kontroly vládních autorit zde může probíhat výcvik rekrutů militantních skupin.

Dalším aspektem, který umožňuje snadnější působení teroristických skupin v rozpadlém státu je státní suverenity. Rozpadlý stát stále disponuje vnější suverenitou³. Z toho důvodu má mezinárodní společenství omezené možnosti, jak do situace zasáhnout a teroristické skupiny nejsou nijak a nikým omezovány. Navíc pokud v takové zemi ještě funguje úřednický aparát, úředníci bývají velmi

³ Výraz vnější suverenity znamená, že stát je uznáván ostatními státy (Waisová 2009a: 66).

často nedostatečně placení, nevyškolení a žádným způsobem monitorování. To z nich dělá snadno uplatitelné cíle, které poskytnou veškerou dokumentaci o vývozu a dovozu zbraní, pasů, cestovních víz atd. výměnou např. za fyzickou ochranu či politický vliv (Piazza 2008: 472).

Výše uvedené body ovšem neznamenají, že mezi rozpadlými státy a mezinárodním terorismem je jasná spojitost a pokud existuje rozpadlý stát, nezbytně v něm musí sídlit a působit teroristická organizace s dosahem mimo hranice daného státu. Skupina, která 11. září 2001 zaútočila na Světové obchodní centrum v New Yorku, sestávala z členů, z nichž pouze jeden pocházel ze selhávajícího státu. Stejně tak, jako početná část teroristické organizace Al-Káida pochází ze Saúdské Arábie, Egypta, Francie, Alžírsko a Maroka (Simons – Tucker 2007: 388).

Rozpadlé státy nejsou přímo zodpovědné za vznik teroristických organizací, avšak tyto skupiny si jsou dobře vědomy toho, že ve státu, ve kterém má vláda omezené pravomoci (např. pokud je vláda schopna vykonávat svoji funkci jenom v hlavním městě a okolní centrální oblasti státu), bude se jim operovat mnohem lépe a snadněji.

Podle Rotberga existuje celá řada kritérií, která musí být analyzována, pokud chceme o daném státu nadále hovořit jako o rozpadlém. Proto je nezbytné vymezit stěžejní aspekty, na jejichž základě může být Irák analyzován, jakožto potenciální rozpadlý stát. Mezi tato kritéria patří sociální aspekty (životní standard, stav společnosti, HDI, zdravotnický a vzdělávací systém, dostupnost potravin pro obyvatele, gramotnost, uprchlíci a vnitřně vysídlené osoby, napětí mezi etnickými a náboženskými skupinami), ekonomické aspekty (stav HDP v zemi, nezaměstnanost, vývoz a dovoz a v případě Iráku nezbytná těžba ropy) a konečně vojensko-politické aspekty (legitimita a fungování vlády, průběh voleb, míra korupce, nezávislost a fungování soudního systému i medií, fungování bezpečnostních složek, dodržování lidských práv a počet civilních obětí). Nezbytnou částí analýzy Iráku, jako rozpadlého státu, je též kapitola věnující se

působení nestátních ozbrojených skupin na území státu, tedy další kritérium, které je dle Rotberga nezbytné při posuzování slabé státnosti.

4 Irák jako rozpadlý stát

V následující kapitole budou rozebrány jednotlivé indikátory, které v návaznosti na Roberta I. Rotberga umožňují smýšlet o Iráku jako o rozpadlém státu. Saddám Husajn byl díky svému režimu, který zahrnoval mimo jiné porušování lidských práv, tvrdé represe a nepřátelský postoj vůči Íránu a Kuvajtu, často kritizován mezinárodním společenstvím. Nicméně během jeho vlády byla vytvořena fungující infrastruktura, zdravotní a vzdělávací systémy, které byly považovány za jedny z nejlepších v arabském světě (Helman 2008: 69). Rotberg (2003: 5) podotýká, že Irák byl už v době Husajnova režimu nestabilní. Systém držel pohromadě jenom díky tvrdým podmínkám, které režim vytvářel. Zmírnění represí by podle něj vedlo k destabilizaci systému a rychlému vzestupu nestátních aktérů.

4.1 Situace po svržení režimu Saddáma Husajna

Poté, co koaliční ozbrojené jednotky obsadily Irák a svrhly Husajnův režim, byl v Iráku nastolen režim nový. Avšak zavedení demokratického režimu nevyplývalo tolik z touhy obyvatel Iráku, nýbrž se spíše jednalo o americký rozmar. V zemi se tedy nově konaly demokratické volby a lidovým hlasováním byla schválena Ústava, avšak i přes toto úsilí Američané selhali a v Iráku zavládl chaos. I přes neustálou přítomnost amerických ozbrojených sil nebyla nově zvolená vláda schopná kontrolovat více území, než je oblast hlavního města Bagdádu (Helman 2008: 69). K celkovému chaosu navíc přispívá i fakt, že Irák disponoval nedostatečně vycvičenou a kvalifikovanou armádou a policií, takže nebylo možné se příliš spoléhat na jejich věrnost a kompetence.

Ačkoliv byla nová vláda uznána mezinárodním společenstvím v čele s OSN jako legitimní, musela se potýkat s neustálým násilím a povstáními jednotlivých konkurenčních ozbrojených skupin. Tito vzbouřenci se ve většině případů řadily buď k sunnitům, nebo šiitům, tedy dvěma skupinám, které mezi

sebou neustále soupeří. Z toho důvodu se irácká vláda spolehla na pomoc ze strany Spojených států.

Tato skutečnost měla ničivý dopad na iráckou společnost. Infrastruktura země se absolutně rozpadla, korupce se začala pomalu prosazovat ve vládě a jednotlivci hájící své vlastní zájmy se neměly na koho obrátit. Lidé začali hledat u místních militantních skupin alespoň náznak bezpečí, jelikož stát poskytoval pouze hlubokou nejistotu. Výsledkem této skutečnosti bylo rozštěpení občanské společnosti, které vytvořilo vhodné zázemí pro nově vznikající politické organizace (Bouillon 2012: 287). Vzdělávací a zdravotnické systémy přestaly naprosto fungovat. Co se týče například elektrického proudu, byl dostupný pouze několik hodin denně. Zdroje pitné vody byly znečištěné a každým dnem vzrůstalo riziko vypuknutí epidemií nebezpečných chorob, jako je např. cholera. Únosy a vraždy se staly hrozbou každého dne. Ekonomická situace země nebyla vzhledem k omezeným možnostem exportu nijak zvlášť dobrá a i to je jedním z důvodů, proč každý den Irák opustilo kvantum dalších obyvatel. Podle Helmana (2008: 70) Irák opustilo přes 2,5 milionu uprchlíků, kteří se přesunuli do sousedních států a více než 2 miliony vnitřně vysídlených osob. Tito občané spolu s dalšími 600 000 – 700 000 lidmi, kteří byli zabiti přišel Irák o 18 – 20 % obyvatel, kteří zemi obývali před válkou. S migrací obyvatel do sousedních států souvisí další negativní dopad, a to přesun nestability do těchto sousedních zemí.

Markus E. Bouillon (2012: 287) podotýká, že je nezbytné vzrůst sektářského násilí chápat jako důsledek slabé státnosti, ne její příčinu. Sektářská politika, násilí a povstání pramení z bezpráví, které z rozpadu státu vyplývá. Pokud se na území státu, které bylo dříve spravované režimem prosazujícím represe, objeví mocenské vakuum, tak je přirozený výskyt mnoha militantních skupin, které budou usilovat o moc a území (Dodge 2005: 8).

Příčinu nárůstu násilí po svržení Husajnova režimu můžeme vidět také v nevoli Iráčanů, kteří se odmítali smířit s nekončící přítomností amerických jednotek na svém území. Američtí vojáci tedy tvořili zpočátku hlavní cíle útoků

iráckých ozbrojených skupin, a to ve chvílích, kdy byli nejzranitelnější (při zásobování a vojenských přesunech). Američané logicky zavedli opatření, aby snížili svou zranitelnost, a proto irácké militantní skupiny začaly útočit na Iráčany ve službách nově vznikajících státních institucí. Celá situace se navíc umocnila tím, že sunnitští radikálové začali podnikat útoky na šíitské a kurdské politické představitele.

Saddám Husajn se během své vlády nikdy nezabýval odzbrojením obyvatelstva. Takže téměř každý dospělý muž prošel minimálně základním vojenským výcvikem a získat přístup ke zbraním a munici nebyl náročný proces. Iráčané navíc byli poháněni nacionálním cítěním a nevolí proti okupantům a jejich další značnou výhodou byla znalost terénu (Dodge 2005: 6–7). Militantní skupiny se rychle zlepšovaly ve svém úsilí. Mezi jejich často používané prostředky patřily různé minomety, miny a výbušninami naplněná auta, která narazila do předem vybraného cíle, aby byla napáchána co možná největší škoda.

Problémem zůstává skutečnost, že slabá irácká vláda nemá kapacity k tomu, aby sama (bez vměšování se amerických jednotek) zavedla v zemi pořádek. Dodge se domnívá, že řešením by mohla být nová politická strategie, která by zasáhla do jednání militantních skupin - vyslechnout požadavky sunnitských i šíitských komunit a postupně snižovat jejich bojeschopnost (Dodge 2005: 15).

4.2 Sociální ukazatele rozpadu Iráku

Pro lepší orientaci a přehlednost textu je následující část práce složena z jednotlivých indexů a ukazatelů, které mapují stav společnosti v Iráku od jeho rozpadu po roce 2003. Od svržení režimu Saddáma Husajna se životní standart Iráčanů rapidně propadl. Pro demonstraci toho, v jakém stavu se nachází obyvatelstvo dané země je jedním z vhodných indikátorů index lidského rozvoje (*Human Development Index*, HDI). Index mapuje na základě mnohých

indikátorů, týkajících se zdravotní péče, vzdělávacího systému, míry chudoby, životního prostředí a řady dalších, stav rozvoje země. HDI udává číslo od 0 do 1 a podle toho je sestaven žebříček. Irák má hodnotu HDI 0,642 a s tímto číslem zaujímá 120. místo (UNDP 2013).

Podle FSI je pro posuzování stavu společnosti ve státu nezbytné zhodnotit, jak velký tlak je na společnost vyvíjen. Tento tlak může být způsoben přírodními katastrofami, nemocemi, nedostatkem potravy atd. V případě Iráku je příčinou tohoto tlaku násilí, které vypuklo v důsledku svržení režimu. Dodávky vody, potravin a elektřiny vázly, navíc došlo k výraznému zhoršení hygienických podmínek a to například z důvodu nefungujících čističek vod. Odpadní vody se valily ulicemi měst. Průzkumy UNICEF odhadují, že v roce 2005 necelé 2 až 3 miliony Iráčanů se museli potýkat s nedostatkem jídla a 25–27 % iráckých dětí trpělo podvýživou (Baker 2006: 10). V analýze z roku 2010 je uvedeno, že více než 6,5 milionu Iráčanů, tedy 22 % populace přijímá denně méně, než je minimální příjem kalorií na den. I přes takto vysoké číslo se jedná o pokrok, vzhledem k poslednímu měření v roce 2005, ve kterém téměř 32 % občanů země nemělo zajištěný dostatečný přísun potravin (U.S. Department of Defense 2010: 16).

Zdravotnický systém také přispěl ke zvýšenému tlaku v zemi. Zdravotnické materiály byly vzácností a mnozí lékaři opustili zemi, takže jich byl nedostatek. Co se týče například kojenecké úmrtnosti, tedy počtu novorozenců, kteří zemřou před dosažením 1. roku života, i tato křivka postupem času mírně klesá. Rozdíl v úmrtí kojenců mezi lety 2005 a 2013 činí zhruba 1000 dětských úmrtí (The World Bank c).

Rotberg předpokládá, že v rozpadlých státech kromě zdravotní péče nedostatečně funguje i vzdělávací systém. V Iráku bylo v roce 2012 pouhých 79

% gramotných dospělých⁴. Podle HDI pouhých 32,4 % dospělých minimálně středoškolsky vzdělaných a průměrná délka vzdělávání v Iráku byla spočítána na 5,58 roku (UNDP 2013), ačkoliv povinná školní docházka je určena na 6 let. Jedním aspektem, který je třeba brát v potaz při posuzování gramotnosti je skutečnost, že některé děti nemají přístup do škol kvůli špatným hygienickým podmínkám, nebezpečí útoku či z prostého nezájmu rodičů. Také je možné, že rodina v okolí nemá žádnou vhodnou školu, kam by dítě mohlo docházet. V roce 2010 se odhadovalo, že v Iráku žije 1,5 milionu negramotných dospělých. Ve snaze snížit negramotnost, probíhaly v Iráku několika týdenní školicí kurzy pro učitele, kteří byli školeni americkými učiteli (U.S. Department of Defense 2010: 15).

Jedním z dalších sociálních aspektů, díky kterým je možné řadit Irák mezi rozpadlé státy, je míra uprchlíků a vnitřně vysídlených osob. Podle analýzy z roku 2010 celkový počet vnitřně vysídlených osob od roku 2006, během kterého sektářské násilí eskalovalo, tvoří zhruba 1,5 milionu lidí (U.S. Department of Defense 2010: 10). Odhadnout přesný počet uprchlíků v sousedních státech je velmi složité, neboť jsou rozprostřeni po městských oblastech. Jediný způsob určení jejich počtu je dobrovolná registrace. Úřad vysokého komisaře OSN pro uprchlíky se domníval, že přibližně půl milionu iráckých vnitřně vysídlených osob přežívá ve veřejných budovách či jiných provizorních obydlích (U.S. Department of Defense 2010: 10). Podle údajů HDI je iráckou nestabilní situací sužováno necelých 750 000 uprchlíků (UNDP 2013). Odhady pro rok 2015 v Iráku ukazují, že existují více než 2 miliony Iráčanů, kteří byli donuceni opustit své domovy (BBC 2015). Monitorovací centrum pro vnitřně vysídlené osoby (*Internal Displacement Monitoring Centre, IDMC*) zveřejnilo k lednu 2015 údaje, podle kterých existují 3 276 000 vnitřně vysídlených Iráčanů (IDMC 2015). Z tohoto počtu byly více než 2 miliony

⁴ Gramotnými dospělými jsou myšleni všichni občané nad 15 let, kteří jsou schopni napsat a přečíst krátké prohlášení o jejich životě a jsou schopni provádět jednoduché matematické výpočty (The World Bank a).

vnitřně vysídlených osob nucených opustit své domovy od prosince 2013 do ledna 2015 (IDMC 2015), jak je zřejmé v příloze č. 1.

Co se týče mobility a možností komunikace v Iráku v námi vytyčeném období, situace není příliš obstojná. HDI uvádí informace, co se týče komunikace, jenom v případě uživatelů internetu. Podle těchto údajů internet používá 7,1 % z celkové populace. Světová banka uvádí poslední dostupné informace týkající se komunikace celkově (internet, počítačová data, telefonní síť, služby, atd.) k roku 2012 a ukazuje se, že příležitosti klesly mezi rokem 2011 a 2012 o 10 % (The World Bank b).

FSI uvádí jako jeden z důležitých faktorů v rámci posuzování stavu společnosti každé země míru napětí mezi skupinami. Tento indikátor zahrnuje míru sektářského, náboženského a etnického násilí, míru diskriminace některé ze skupin apod. V roce 2014 získal Irák při hodnocení tohoto faktoru číslo 10, což je nejvyšší možné číslo, které lze získat a značí tedy vysoce alarmující a nebezpečnou situaci. Pro představu situace: společně s Irákem takové hodnocení získal Jižní Súdán, Sýrie a Pákistán (FFP 2014: 24). Tento indikátor je v případě Iráku zcela zásadní, protože napětí a násilí mezi skupinami ve velké míře existuje po celou dobu námi zkoumaného období.

Po svržení režimu bylo příliš mnoho politických procesů řešeno v souladu s etnickým složením (první volby, složení prozatímní vlády atd.). Z toho důvodu mezi etnickými skupinami vygradoval spor o moc. Napětí mezi sunnity, šíity a Kurdy existovalo samozřejmě už dříve, ale režim Saddáma Husajna dokázal toto nepřátelství potlačit. Zájem etnických skupin o vliv způsobil, že jednotlivé skupiny začaly vyjadřovat své rozhořčení násilně, prostřednictvím útoků na významné osoby (Baker 2006: 16).

4.3 Ekonomické ukazatele rozpadu Iráku

Irák se po svržení Husajnova režimu stal poměrně nesourodým územím. Severní území obývané Kurdy obdrželo humanitární pomoc a bylo připraveno k pomalé rekonstrukci. Jižní území, které bylo obýváno dříve Husajnem utlačovanými šíity, bylo také připraveno pro následný pokus o rekonstrukci. Pouze území většinově obývané sunnity zůstalo bez pomoci, v čím dál více nestabilní situaci a odtud se začaly šířit násilné akty. Sunnité byli zvyklí na výsadní postavení, které za Husajna měli a odmítali se smířit se situací, ve které šíité a Kurdové dostanou přednost. Právě kvůli tomuto násilí zahraniční firmy stáhly své pracovníky z Iráku zpět, aby nebyly ohrožovány jejich životy. Šíité a Kurdové získali více ekonomických či vzdělávacích příležitostí, kdežto sunnité měli vyšší míru nezaměstnanosti, nedostatečný přístup ke zdravotní péči atd. V centru sunnitské oblasti, v městě Fallúďža došlo k menšímu pokroku až v roce 2005, kdy byly alespoň zajištěny dodávky elektřiny a zdravotní péče (Baker 2006: 23). Pro šíitskou skupinu se zdála situace po svržení režimu lepší. Měli lepší přístup k veřejným službám a zdravotní péči. Město Najaf se jevilo jako vynikající místo pro investice, v Basře byla obnovena krevní banka a tudíž došlo ke zlepšení zdravotní péče. Přesto však nebyly prostředky např. na rekonstrukci kanalizací, ulicemi se stále valila odpadní voda a mnoho lidí muselo přežívat v naprosté chudobě. Avšak co se týče pašeráků, ti měli několikrát vyšší příjmy než za vlády Husajna. Koaliční vojáci se v Basře pokoušeli rozvodné sítě opravit, ale vzhledem k neustálým povstáním, útokům a bojům bylo jejich úsilí marné. Dodávané množství elektrické energie nebylo schopné pokrýt poptávku na celém území země. Dodávky energie nebyly rozděleny rovnoměrně a některé regiony trpěly na úkor jiných. Např. hlavní město Bagdád v roce 2006 disponovalo elektřinou zhruba 4 hodiny denně. Navíc ještě díky děravému potrubí lidé neměli přístup k dostatečnému množství pitné vody (Baker 2006: 24).

Pro Irák jsou zásadní zisky z těžby ropy. Avšak v následujících letech po sesazení režimu nebyly výnosy z těžby tak vysoké, jako před válkou. HDP nerostl dle očekávání a Irák byl odkázán na pomoc Mezinárodního měnového

fondy (MMF) a Světové banky. Oficiální míru nezaměstnanosti je dodnes náročné zjistit. Přesto je zřejmé, že Irák je stále sužován vysokou mírou nezaměstnanosti, přestože hned od roku 2003 zde působila Americká agentura pro mezinárodní rozvoj (*United States Agency for International Development, USAID*). V roce 2005 bylo téměř 37 % mužů s minimálně středním vzděláním nezaměstnaných. Avšak podle posledních dostupných údajů Světové banky z roku 2013 je v Iráku nezaměstnaných zhruba 16 % z celkové schopné pracovní síly, tedy z lidí, kteří pracovat mohou, ale nemají příležitost (The World Bank d).

Zisky z těžby ropy jsou nízké, jelikož ropné stanice jsou častými cíli útoků a země není schopna využít ropné zásoby pro svůj hospodářský růst. Irák musel v roce 2004 dokonce ropu dovážet, jelikož nebylo možné, vzhledem k sabotážím, ropu těžit. Vzhledem k tomu, že 95–98 % státního rozpočtu závisí na výnosech z těžby ropy, nebyla vláda schopna plnit své závazky, které od ní obyvatelé státu vyžadují. V roce 2006 byla vláda donucena ztrojnásobit ceny ropy pod záminkou eliminace dovozu ze sousedních zemí, jako je Jordánsko, Írán, Turecko a Kuvajt (Baker 2006: 26–27). Tento čin se setkal s masovým odporem u Iráčanů. Vrostl černý trh s palivy, ropa byla pašována a stal se z toho velký a trvalý problém irácké ekonomiky. Ropa byla pašována zejména z přístavu Basra a odtud vyvážena a prodávána v dalších zemích Blízkého východu. I tak si nyní země udržuje pevnou pozici, jakožto vývozce ropy a stejné pozice chce stát dosáhnout i co se týče dovozu. Irák je závislý na dovozu strojů a dopravních prostředků. Do Bagdádu jsou dováženy základní potraviny, hlavně pšenice a zelenina (BMI 2014: 20).

Vzhledem k stále se stupňujícímu sektářskému násilí byl odliv investorů stále větší. Peníze původně určené ke stabilizaci ekonomické situace země začaly být investovány do systémů na ukončení povstání. Čím víc se bojovalo, tím horší byla situace, protože firmy odmítaly nechat své zaměstnance v povstáními zmítaném prostoru.

MMF předpovídal zvýšení HDP o 52 % v roce 2004, o dalších 17 % v roce 2005 a každý následující rok (až do roku 2009) o 10 %. Pro konkrétní demonstraci stavu HDP v Iráku mezi lety 2006 a 2015 je vložena příloha 2, která značí roční růst HDP země. Je zřejmé, že až na propad v roce 2008 HDP Iráku rostl. Zlom nastal roku 2014, během kterého došlo k výraznému poklesu ročního růstu. Navzdory vysoké politické nestabilitě a díky ziskům z těžby ropy je v současnosti Irák považován za zemi s nejrychleji rostoucí ekonomikou v regionu Blízkého východu a Severní Afriky. Odhadovaný růst pro rok 2015 je 10,8 %⁵ (BMI 2014: 19). Pokud chce irácká vláda zachovat současnou relativně dobrou ekonomickou situaci, je nezbytné vypořádat se s vlivy jako vysoká nezaměstnanost a negramotnost, musí se vytvořit vhodné prostředí pro obchod a trh, aby stát přitahoval zahraniční investory.

Na trzích v centru Bagdádu a Basry se rozvinul černý trh s odcizenými léky a zdravotnickým materiálem. Toto zboží zjevně sehnali zkorumpovaní státní zaměstnanci.

Pokud bychom se zaměřili na FSI pro Irák v roce 2014, zjistíme, že co se týče indikátorů upřesňující ekonomickou situaci, vede si Irák v této kategorii nejlépe (ve srovnání s ostatními indikátory). Tento indikátor zahrnuje právě HDP, růst HDP, inflaci, nezaměstnanost, výši státního dluhu atd. (FFP 2014: 10).

4.4 Politicko-vojenské ukazatele rozpadu Iráku

Vytvoření politických institucí jako je Irácká vládní rada (*Iraqi Governing Council*, IGC), přenos pravomocí na Iráckou prozatímní vládu, volby prozatímního Národního shromáždění, následně referendum o Ústavě roku 2005, zvolení trvalého Národního shromáždění a jmenování vlády na čtyřleté volební období mělo vládnoucím elitám přinést legitimitu (Baker 2006: 29). Avšak pokračující povstání, míra korupce a údajné kruté jednání ze strany bezpečnostní

⁵ Pro rok 2014 byly odhady růstu HDP 10,9 % a rok před tím pouhých 5,9 % (BMI 2014: 19).

složek znemožnilo vznik legitimního národního státu, který by fungoval podle představ jeho občanů a v souladu s jejich potřebami. Iráčané se od počátku nechtěli smířit s nadvládou Prozatímní koaliční správy (*Coalition Provisional Authority*, CPA), kterou vnímali jako nadvládu okupantů. Zprávy o korupci a zneužívání vězňů⁶ ještě více delegitimizovali IGC.

V roce 2005 byl index hodnocení fungování státu opět na nejvyšší příčce, ačkoliv uběhla krátká doba od legitimních voleb. Volby byly doprovázeny bojkotem ze strany sunnitů, což od počátku podrývalo reprezentativnost nové vlády. Míra korupce a kriminality dále stoupala. Na denním pořádku byly únosy (z politických důvodů), černý trh se zbraněmi fungoval otevřeně na veřejných prostranstvích a nově zvolená vláda nebyla schopná na situaci dostatečně a efektivně zareagovat.

Vzhledem k sunnitskému bojkotu voleb, nová vláda hned po svém uvedení do funkce odsunula sunnitskou část na okraj. Situace se zdá být trestem pro sunnitskou skupinu za bojkotování voleb. O nedostatečné legitimitě vlády hovoří i fakt, že v návrhu ústavy, o kterém se mělo dne 15. října 2005 konat referendum, byly 2 dny před tím udělány poslední úpravy (Baker 2006: 30). Z toho plyne, že většina občanů Iráku neměla příležitost si přečíst aktuální znění navrhované ústavy.

V následujících měsících po schválení ústavy a nových volbách, které sunnitské skupiny opakovaně napadaly pro jejich údajné zmanipulování, se situace dále vyostřovala. Sunnité se snažili všemi možnými prostředky zabránit tomu, aby byla vláda sestavená z většiny šíitů a Kurdů, což by pro ně znamenalo diskriminaci. V roce 2006 bylo nedaleko Bagdádu objeveno 36 těl sunnitských příslušníků policie, kteří zde byli nemilosrdně popraveni, a bombové útoky pokračovaly. Nová vláda neměla kapacity na podporu bezpečnostních složek (Baker 2006: 32).

⁶ V roce 2005 americké jednotky objevily tajné vězení zřízené Ministerstvem vnitra, ve kterém bylo umístěno více než 170 vězňů, převážně sunnitů, kteří byli vyhladovělí, zbití a mučeni (Baker 2006: 31).

I v současnosti je v iráckém politickém dění zřejmá šíitská převaha a z toho důvodu není možné politickou situaci definitivně uklidnit. V minulém roce se v Iráku opět konaly volby a o post premiéra země se již potřetí ucházel šíitský vůdce strany Hlas islámu Núrí al-Málíkí. Do procesu se vložil irácký prezident Fúad Masúm a požádal místopředsedu parlamentu Hajdara Abádiho, aby sestavil novou vládu. Tento krok posvětili i Američané, kteří iráckého prezidenta považují za garanta ústavy a podporují vznik nové vlády, která bude jednat v zájmu občanů země a ke svému prosazování nebude využívat nátlaku nebo manipulace s ústavními či soudními procesy (Loveday 2014). Málíkí se samozřejmě bránil, nechtěl za žádnou cenu přijít a svůj v pořadí již třetí post premiéra, ale v důsledku mu to nebylo nic platné. OSN vyzvala iráckou armádu, aby se do procesu jmenování nového premiéra nevměšovala.

V roce 2014 získal Irák v FSI indikátoru týkajícího se legitimacy vlády 8,7 bodu. Na tento ne příliš dobrý stav má značný vliv i míra korupce v zemi. Index vnímání korupce (CPI) se zaměřuje na vnímání korupce mezi politiky a úředníky, kteří zneužívají svých pravomocí k vlastnímu prospěchu. V hodnocení CPI je možné získat 0–100 bodu, při čemž 0 bodů značí nejvyšší míru korupce a 100 naopak nejnižší. V roce 2014 bylo zkoumáno 175 zemí a Irák se umístil na 170. místě s 16 body, viz příloha č. 3 (Transparency International 2014: 81). V zemi jsou zásadním problémem zkorumpované politické strany. Podle průzkumů z roku 2004 58 % iráckých respondentů slyšelo o korupci ve spojitosti s rekonstrukcí státu a 32 % věřilo, že jsou do korupce zapleteni úředníci CPA (Transparency International 2014: 83). Iráčané se cítili vyloučení z politického procesu. Navíc slabá pozice iráckých politických stran podporovala růst korupce a řešení jednotlivých obvinění nahrazovala regulérní stranické programy a smysluplné politické debaty.

Bývalý ministr obchodu Alí Allawí obvinil úředníky ve svém resortu ze zpronevěry 40 milionů dolarů při veřejných zakázkách a prohlásil, že tento případ je pouhou špičkou ledovce. Je nutné zmínit, že pro mnoho lidí byla korupce jediným způsobem, jak uživit rodiny, neboť jak již bylo zmíněno dříve,

tak ne všude byly podmínky stejné (co se týče dostupnosti potravin, atd.) a jejich platy byly příliš nízké.

Dalším faktorem, který podněcuje korupci je závislost Iráku na těžbě ropy. V zemi měly být zavedeny mechanismy pro zabránění plundrování příjmů z těžby. Avšak při vyvážení nové irácké vlády se věnovalo velmi málo pozornosti výhodnému a hlavně efektivnímu systému, jak manipulovat se zisky z ropy. Měl být vytvořen transparentní samostatný fond, díky kterému by se zabránilo zdoluhavým a zmatečným procesům. Do té doby byly zisky spravovány fondem pod záštitou OSN, avšak ani v tomto případě nebyla situace ideální. Spojené státy byly nařknuty z nedostatečné transparentnosti procesu a vyvážení vhodných podmínek pro podvodnou manipulaci (Transparency International 2014: 84–85).

Podle průzkumů veřejného mínění společnosti *Transparency International* z roku 2010 56 % respondentů někdy někoho uplácelo. Podle respondentů jsou nejvíce zkorumpované politické strany. Co se týče vládního úsilí vymýtit korupci, tak 63 % respondentů si myslí, že je jejich úsilí neefektivní a 77 % tvrdí, že míra korupce mezi léty 2007 a 2010 vzrostla (Transparency International 2015a).

Podle průzkumů stejné společnosti o 3 roky později nevyplývá výrazná změna situace. Nejvíce zkorumpované jsou stále politické strany (to je názor 47 % respondentů), na druhé pozici se umístili státní úředníci s 32 % (Transparency International 2015b).

Jedním z dalších, při posuzování slabé státnosti nezbytným indikátorem, je míra dodržování, či naopak porušování lidských práv v zemi. V prvních letech po svržení Husajnového režimu se situace s dodržováním lidských práv výrazně nezlepšila. Kromě objevu věznice, ve které se nacházeli převážně sunnitští vězni, se kterými bylo otřesně zacházeno, jak již je zmíněno výše, docházelo navíc i k participaci koaličních vojáků na krutém zacházení s vězni. Tito vojáci byli obviněni z mučení vězňů a agentury zabývající se dodržováním lidských práv potvrdily, že denně docházelo k porušování kulturních norem a toto chování

odsoudili. Po následném šetření situace vyšly najevo informace, že nejvyšší vojenský velitelé o mučení Iráčanů věděli a američtí vojáci vědomě porušovali Ženevské úmluvy⁷ (Baker 2006: 39). V roce 2005 milice infiltrovaly irácké policejní složky a dokonce docházelo k zakládání oddílů smrti a mučení jejich cílů. V tom samém roce šíitští a kurdští představitelé schválili působení milicí v policejních složkách, a to i přes značné protesty sunnitů. Není divu, že později byly objeveny další zadržení sunnitů v otřených podmínkách, kteří museli snášet mučení a bití, tentokrát na ministerstvu vnitra (Baker 2006: 38). Následně byl opět schválen trest smrti, ačkoliv nikdo nevěděl, za jaké činy k jeho použití dojde. Dle zprávy *Human Rights Watch* jsou v současnosti vězni neustále drženi v otřesných podmínkách, mučení a často i popraveni. Při prohlášení tehdejšího ministra spravedlnosti (v letech 2011 a 2012) Hasana al-Šimmárího o chystané popravě 150 lidí, Vysoký komisař pro lidská práva při OSN Navi Pillayová přirovnala justiční systém Iráku k porážce zvířat na jatkách (Human Rights Watch 2014).

Pokud bychom se zaměřili na práva žen ve věznicích, situace není výrazně lepší. Ženské věznice jsou přeplněné a ženám není umožněn přístup do specializovaných zdravotnických oddělení pro ženy. Navíc často bývají drženy i s jejich malými dětmi, kterým je z toho důvodu odepřena možnost vzdělání, stejně jako čerstvý vzduch, světlo, prostor, dostatek jídla a vody. Navíc mnoho žen uvádí, že se staly obětmi bití a násilí ze strany bezpečnostních složek. Ti se na ženách dopouští i sexuálního zneužívání, ať už jako prostředku zastrašování nebo jako potrestání pro jejich muže na svobodě.

Co se týče např. práv žen, tak většina z nich se obávala opouštět své domovy z obav o své bezpečí. Jejich požadavky byly naprosto ignorovány. Ještě do větších krajností byli zahrnutí křesťané. V letech 2004–2006 uprchlo 20 000

⁷ Ženevské úmluvy byly sjednány roku 1949 v Ženevě a jejich pointou jsou normy, podle nichž má být jednáno s oběťmi války. Součástí Ženevských úmluv je úmluva o zacházení s válečnými zajatci, úmluva o ochraně civilních osob za války, úmluva o zlepšení osudu raněných a nemocných příslušníků vojenských sil na moři i na souši (MVCR).

iráckých křesťanů do Sýrie, aby mohli svévolně vyznávat své náboženství bez strachu ze smrti nebo pronásledování (Baker 2006: 40). Tato situace se opakuje od počátku vrůstajícího vlivu Islámského státu. Křesťané jsou příslušníky IS násilně nuceni konvertovat k islámu, nebo okamžitě opustit své domovy a utéct jinam. Amnesty International (2014) upozorňuje na případ z července 2014. Tehdy se odehrál hromadný exodus křesťanů z Mosulu, který byl dobyt bojovníky IS.

Přestože byl zřízen soudní tribunál, ke kterému se mohly odvolat oběti bývalého režimu, Iráčané brzy zjistili, že se svých práv u soudu nedovolají. Vyjádření nároků na odškodnění vyžadovalo vskutku hodně papírování, a tyto dokumenty se beztak později záhadně ztrácely v rukou úředníků CPA. Celkově soudní systém nefunguje. Soudci nejsou nezávislí a často bývají cílem útoků. Častá jsou obvinění z terorismu a obvinění jsou odsouzení na základě přiznání, které je vynucené mučením (Amnesty International 2015). Navíc CPA měla ve svých rukou i působnost médií, tedy co smí a nesmí být odvysíláno, jaký titulek má být na dalším vydání novin apod. Vedení komunikační a mediální komise Iráku pozastavila licence 10 televizních stanic, aby jim zabránila ve vysílání. Všechny tyto stanice byly prosunnitské. Komise pro ochranu novinářů (*Committee to Protect Journalists*, CPJ) vyhlásila Irák nejhorším státem v roce 2013, co se týče indexu beztrestnosti v nevyřešených vraždách novinářů (Human Rights Watch 2014). Tato skutečnost spočívá ve faktu, že od roku 2003 existuje zhruba 90 nevyřešených vražd novinářů, u kterých vláda nevytváří ani žádné úsilí, aby vyřešeny byly (Human Rights Watch 2014).

Z důvodu neustálých povstání, bombových útoků a dalších násilných činů, musely být děti vyučovány doma, protože bylo příliš nebezpečné docházet do škol. V roce 2006 OSN vydala zprávu, že takto nestabilní a velmi nebezpečná situace se nachází v celém Iráku. Děti, které například během bojů ztratily své rodiče, byly verbovány, aby sloužili jako vojáci. S cílem potlačit násilí byl vyhlášen dokonce 20hodinový zákaz vycházení ve 4 okresech. Veškerá

zdravotnická zařízení, státní úřady, atd. byly kromě 4 hodin denně neustále uzavřeny (Baker 2006: 41).

Podle analýzy *Human Rights Watch* z roku 2014 se situace v Iráku k lepšímu nemění. Autoři považují rok 2013 pro Irák nejkrvavějším z posledních 5 let (*Human Rights Watch* 2014). V roce 2012 se převážně v sunnitských oblastech konaly demonstrace požadující reformu zákona o boji proti terorismu. Demonstranti též požadovali propuštění nezákonně držených vězňů (z větší části sunnitů). Premiér Núrí al-Málíkí prohlásil, že budou vytvořeny zvláštní výbory pro dohled nad reformami. Zdálo se, že se blýská na lepší časy, avšak místo reformem byly demonstrace násilně rozehnány. Vláda na rostoucí neklid ve společnosti reagovala hromadným zatýkáním zaměřeným především na politické prominenty a obyčejné civilní obyvatelstvo (*Human Rights Watch* 2014).

Před vpádem koaličních vojsk do Iráku a svržením Husajnovu režimu panoval v Iráku přísný režim, který umožňoval bezpečnostním a zpravodajským službám, které byly Saddámovi oddané, potlačit jakýkoliv náznak nesouhlasu a odporu. Po svržení režimu a nastolení nové vlády se měla tato situace změnit. Jenže koaliční jednotky podcenily náročnost procesu budování nového režimu a nepodařilo se jim zaplnit mocenské vakuum, které svržením režimu vzniklo.

Irák získal v roce 2014 v FSI indikátorech týkajících se fungování bezpečnostních složek a napětí mezi vládními elitami 10 a 9,6 bodu (FFP 2014). To značí vysoce kritickou situaci. Ukazatel týkající se fungování bezpečnostních složek v zemi určuje, zdali mají bezpečnostní složky pověřené vládními elitami monopol na užití legitimního násilí, do jaké míry v zemi probíhají nepokoje, násilí, aktivity rebelů, politické převraty a s tím spojené oběti v řadách civilního obyvatelstva.

Irák v rámci tohoto indikátoru obhájí nejhorší možnou pozici většinu času od změny režimu. Nárůst násilí uvnitř státu je způsoben rostoucím počtem povstaleckých skupin a milicí, které začaly s útoky na koaliční síly, irácké bezpečnostní síly a na samotné civilisty (Baker 2006: 44). Ve zprávě Vysokého

komisaře OSN pro lidská práva je uvedeno, že v roce 2014 vzrostla míra násilí páchaná na civilistech rukou bezpečnostních složek (United Nations Iraq 2015). Tyto složky se v rámci zapáleného boje proti příslušníkům IS dopouští masivního porušování lidských práv a zabíjení. Podle stejné zprávy si obyčejní vesničané stěžují na situaci po osvobození svých vesnic od bojovníků IS, která se nijak výrazně nezměnila. Jejich domovy jsou drancovány a páleny, jako kdyby i oni byli součástí členské základny IS (United Nations Iraq 2015a). Vládní síly a šíitské milice se zaměřují především na sunnitské komunity. Obzvláště na místa, která jsou pod kontrolou Islámského státu, jsou podnikány letecké útoky mimo jiné i ze strany vládních jednotek. Během těchto útoků bývají zasaženy i civilní oblasti. V září 2014 premiér Hajdar Abádí vydal nařízení, aby bylo ukončeno bombardování civilních oblastí (Amnesty International 2015).

Jak již bylo dříve naznačeno, tak v zemi jsou důležité dvě štěpné linie, co se týče konfliktů a násilí. Tou první je rozkol sunnitů – šíitů a tou druhou Arabové – Kurdové. I přes vysokou míru vnitrostátního násilí je složité určit aktéra, který je za násilí zodpovědný. Tato situace je mimo jiné způsobena tím, že ve většině případů neexistují jasné zprávy o jednotlivých útocích, zraněných a zabitých. Příčinou je snaha zajistit, aby nebyly k dispozici žádné záznamy o libovolném zatýkání ze strany státních bezpečnostních složek. Je tedy zřejmé, že státem uváděné údaje ve skutečnosti nemusí odrážet realitu fungování země (Cordesman – Khazai 2013: 2).

Od invaze koaličních jednotek neuběhl jediný den, během kterého by neumírali civilisté. Od roku 2012 se jejich počet každý rok zdvojnásobuje. Za rok 2014 zemřelo 17 049 civilistů⁸ (IBC 2015). Růst počtu civilních obětí je znázorněn na grafu v příloze č. 4. Tato skutečnost je způsobena působením skupiny Islámský stát na území země, vojenskou reakcí ze strany Iráku a dalším vstupem amerických a dalších vojenských jednotek do Iráku. Místy, kde zemřelo

⁸ Do statistik se nezapočítává počet zabíjených bojovníků, ačkoliv jejich počet v roce 2014 také rapidně vzrostl.

téměř 80 % civilistů, jsou provincie Bagdád, Ninive, Saláh al-Dín a Anbár (IBC 2015).

5 Působení ozbrojených skupin na území Iráku

Irák je v současnosti nejvíce ovlivněnou zemí působením teroristických skupin (Cheung 2014). Působení těchto skupin v zemi rapidně stoupá od roku 2012 (Vision of Humanity 2014: 16). Šíření terorismu uvnitř státu ovlivňují tři faktory – vysoká míra nepřátelství mezi etnickými, náboženskými a jazykovými skupinami, existence státem podporovaného násilí (mimosoudní popravky, porušování lidských práv) a celkově vysoká míra násilí a kriminality v zemi (Cheung 2014). Jak již bylo naznačeno výše, Irák tato kritéria splňuje a tvoří tak vhodné podmínky pro působení teroristických organizací. Problémem je, že k většině teroristických útoků se žádná ze skupin nepřihlásí. Konkrétně v případě v Iráku existuje několik skupin s poměrně krátkou historií, které jsou islámem motivované a extrémistické. Nejrozšířenější skupinou v zemi je Islámský stát v Iráku a Levantě (v současnosti nazývaný pouze Islámský stát, IS), další z nich je skupina Ansár al-Islám, která vznikla v roce 2001. Šíitská milice, která vznikla v Iráku roku 2013 nazývaná Mahdího armáda je spolu s větví Al-Káidy (2012) další militantní skupinou působící na území státu (Vision of Humanity 2014: 16). Většina bojovníků, kteří jsou členy některé z teroristických skupin, jsou sunnité, kteří bojují proti šíitské vládě, která byla sestavena po volbách v roce 2014, ve kterých získala 53 % hlasů.

V roce 2013 bylo 73 % mrtvých civilistů zabito prostřednictvím teroristických útoků. Taktika teroristických skupin je omezená především na bombové útoky a též sebevražedné útoky. V jejich případě je vždy vysoká úmrtnost. Z 19 iráckých provincií se v 17 uskutečnil teroristický útok. Zbývající dvě provincie se nacházejí na území Kurdistánu (Vision of Humanity: 16). Tato skutečnost je důkazem, že aktivity teroristických skupin jsou rozšířené po celém území Iráku.

5.1 Mahdího armáda

Mahdího armáda byla šíitská milice, která vznikla roku 2003. Jejím vůdcem byl Moqtada Sadr, irácký radikální duchovní, který ve svých kázáních vyzdvihoval naléhavou potřebu nějaké nové síly, která by lidem pomohla v obraně šíitské víry a proti zasahujícím koaličním jednotkám. Mladí muži byli rekrutováni v blízkosti mešit, ve kterých Sadr kázal a prostřednictvím těchto kázání svolával všechny, kteří neviděli žádné zlepšení svých životů od chvíle osvobození.

Moqtada Sadr získal svůj vliv především díky charitativním organizacím, které založil jeho otec, zavražděný v roce 1999 (BBC 2012). V prvních týdnech po invazi Sadr a jeho stoupenci hlídkovali v šíitských ulicích na předměstí Bagdádu a poskytovali potřebným jídlo a základní zdravotní péči. V roce 2004 založil vlastní noviny al-Hawzah, které byly později CPA zakázány za podněcování antiamerického násilí (BBC 2012). Tento krok spustil vlny násilí mezi Mahdího armádou a americkými jednotkami.

Po svržení Husajnova režimu, který upřednostňoval sunnity, byla ustanovena nová vláda, ve které měli šíité značnou převahu. Tato situace nahrávala členům Mahdího armády, jelikož infiltrovali bezpečnostní složky a mohli páchat útoky na své sunnitské nepřátele (Jackson 2007).

Irák byl v době vpádu koaličních sil militarizovaným státem. Po předešlých konfliktech bylo v zemi mnoho skladů se zbraněmi a ty zůstaly po svržení režimu prázdné. Z toho důvodu měl přístup ke zbraním opravdu každý, ať už s vojenským výcvikem nebo bez něj. Mahdího armáda byla první šíitská milice, která začala těžit z vojenské disciplíny, kterou tehdy Iráčané disponovali. Zpráva z listopadu 2006 popisuje Mahdího armádu jako skupinu s nejvíce negativním vlivem na bezpečnostní situaci v zemi, a to zejména v Bagdádu a jižních provinciích (Jackson 2007).

Od doby svého vzniku Mahdího armáda spáchala nespočet útoků na americké jednotky a sunnitské civilisty. Je zodpovědná za největší hrůzy týkající se sektářského násilí od svržení režimu (Cordesman – Khazai 2013: 7). V roce 2005 se začal zvyšovat počet útoků sunnitských milicí, které se stále více zaměřovaly na šíitskou komunitu. Útoky se stále zhoršovaly, byly zničeny šíitské svatyně, duchovní byli nemilosrdně vražděni, stejně jako obyčejní civilisté. Mahdího armáda páchala odvetné útoky za tyto činy.

V roce 2007, poté co americký prezident George Bush nařídil „přívál“ amerických jednotek, Sadr nařídil svým mužům, aby ustoupili a on sám odešel do Íránu. O rok později skupinu rozpustil. Ještě o několik měsíců později prohlásil, že se Mahdího armáda transformovala v nenásilnou skupinu s názvem Munahidoon. I tak ale nadále udržoval malou a Íránem podporovanou skupinu bojovníků s názvem Brigádníci soudného dne (Cordesman – Khazai 2013: 7).

Samotný Moqtada Sadr vyhrožoval návratem Mahdího armády v roce 2011 během probíhajících rozhovorů mezi Bagdádem a Washingtonem o tom, kdy americké jednotky opustí Irák (BBC 2012). Sadr by se se svými stoupenci vrátil v případě, že by americká přítomnost nadále setrvala.

5.2 Ansár al-Islám

Ansár al-Islám⁹ je sunnitská militantní skupina, která vznikla v roce 2001 sloučením dvou kurdských extremistických frakcí pod názvem Jund al-Islam. Skupina je zodpovědná za sebevražedné útoky a vraždy civilistů, u kterých se domnívali, že spolupracují s koaličními jednotkami. Jejich cílem je tedy vyhnání západních vlivů z Iráku a vytvoření nezávislého státu na základě práva šaría (Cordesman – Khazai 2013:14). Členská základna skupiny je tvořena jak Araby, tak Kurdy.

⁹ Do českého jazyka se název militantní skupiny překládá jako „Pomocníci islámu“.

Ačkoliv nejsou známá konkrétní čísla, bývá skupina Ansár al-Islám považována za jednu z největších sunnitských militantních skupin působících v Iráku (Cordesman – Khazai 2013: 14). Za hlavní oblast působnosti skupiny je považován severní Irák, ale taktéž se její stoupenci vyskytují ve střední a západní části země.

Tato skupina je zajímavá tím, že se i přes stejné ideologické zájmy střetla s Islámským státem (dále jen ISIL, IS). Vydala již několik zpráv ve snaze objasnit svůj postoj vůči IS a vyjádřit míru nespokojenosti s tím, že sféra zájmu obou skupin se střetává v Mosulu. Situace došla tak daleko, že vedení skupiny Ansár al-Islám v roce 2013 poslalo stížnost až k tehdejšímu vůdci Al-Káidy (Adnan – Reese 2014: 24). Došlo k uzavření příměří, které měl IS porušit nedodržením mírových podmínek.

Ansár al-Islám je opatrnější než IS, co se týče civilních obětí, zejména sunnitských civilních obětí. 1. 7. 2014, po dobytí Mosulu Islámským státem, skupina vydala prohlášení jasně definující jejich samostatnost. V této zprávě se Ansár al-Islám jednoznačně distancuje od kroků IS a odmítá veškeré spojitosti s ním. O měsíc později IS zveřejnil obrázky bojovníků Ansár al-Islám, kteří se připojují k IS. V reakci na to Ansár al-Islám vydává další zprávu, která opět popírá veškeré propojení s IS. Nevraživost a konkurence, která vyplývá z horečného popírání jakékoliv spolupráce mezi skupinami, je zřejmá. Je možné, že se Ansár al-Islám spojí s dalšími skupinami a společně se zapojí do bojů proti IS (Adnan – Reese 2014: 24).

5.3 Islámský stát (ISIL, ISIS, IS)

Tato organizace je směsicí několika militantních skupin, které si kladly za cíl vytvořit jednotný muslimský chalífát a sjednotit muslimy po celém světě. Za předchůdce ISIL je považována skupina s názvem Al-Káida v Iráku (*Al-Qa'ida in Iraq*, AQI) (Adnan – Reese 2014: 10). Od roku 2013 se skupina od Al-Káidy

distancuje a vystupuje zcela samostatně jako jedna z největších džihádistických skupin (BBC 2014). Přesná čísla nejsou známá, ale k organizaci patří tisíce bojovníků z Iráku a Sýrie, nemluvě o dalších zahraničních bojovnících. Islámský stát údajně disponuje bojovníky z Velké Británie, Francie, Německa, USA a např. i z Kavkazu.

Za vůdce organizace je považován Abú Bakr al-Bagdádí. Tento muž se připojil k povstáním, která propukla v zemi krátce po vpádu koaličních jednotek. V roce 2010 byl údajně vůdcem AQI (BBC 2014). Postava Bagdádího, jakožto zdatného bojovníka a taktika je pro mladé potenciální bojovníky příslibem slibné budoucnosti.

ISIL zaznamenává poměrně značné vojenské úspěchy. V roce 2014 získala převahu v městě Fallúdža, v provincii Anbár, která je převážně sunnitská a skupina těžila z napětí mezi sunnitskou menšinou a šiitsku vládou. Také mají své jednotky v důležitých místech poblíž hranic s Tureckem a Sýrií. V červnu ISIL dobyl Mosul, druhé největší město Iráku (BBC 2014).

Jednou z příčin, proč není jednoduché bojovníky ISIL definitivně rozdrtit, může být financování organizace a její značná finanční základna. Dříve byla organizace financována zejména bohatými státy Perského zálivu, které podporovaly svržení Bašára al-Asada, jako jsou Kuvajt a Saúdská Arábie (BBC 2014). V současnosti organizace profituje díky ziskům z ropných polí ze severního Iráku a východní Sýrie, jak je znázorněno v příloze č. 5. Navíc další peníze mohou pocházet z obchodování s historickými předměty, jelikož je ISIL známý tím, že jeho bojovníci ničí památky a starožitnosti.

Vzhledem k velké členské základně ISIL, rychlému přesunu svých jednotek a obsazení důležitých míst na území Iráku a Sýrie na sebe reakce mezinárodního společenství nenechala dlouho čekat. V roce 2014 začaly Američany vedené letecké útoky na klíčová místa ISIL. V červnu 2014 byl vyhlášen chalífát Islámský stát sahající od Aleppa v Sýrii až po provincii Dijála v Iráku a od té doby je skupina vedena pod tímto názvem (zkratka IS). USA

sestavily koalici pro boj proti bojovníkům Islámského státu a na konci září první letecké útoky provedla armáda Velké Británie. Společně bojují v koalici proti IS Bahrajn, Jordánsko, Katar, Saúdská Arábie a Spojené arabské emiráty (BBC 2015). Koalice zaměřuje své útoky především na ropná pole a rafinerie, neboť ty jsou hlavním zájmem IS a tudíž jejich zničením může koalice nejvíce ublížit.

Skupina je známá po celém světě právě díky krutému a brutálnímu zacházení se zajatci a protivníky. Vysoký komisař OSN pro lidská práva sepsal zprávu na základě rozhovorů s Iráčany, kteří byli svědky dění v zemi od června 2014 do února 2015. Jednání bojovníků IS zahrnuje vraždy, mučení, sexuální otroctví, únosy, odvody dětí a nucenou konverzi k jinému náboženství. Ve zprávě se jasně mluví o tom, že se IS dopouští porušování lidských práv, jednání proti lidskosti, válečných zločinů a dokonce i genocidy (United Nations Iraq 2015a). Podle *Amnesty International* (2014) IS systematicky útočí na nearabské a nesunnitské muslimské komunity. Oběťmi systematického vyvražďování jsou mimo jiné tzv. Jezídiové¹⁰. Příslušníci IS drancují nejen jezídijské vesnice. Muži jsou bez výjimky postříleni a ženy bývají zajaty jako válečná kořist. Chlapci, potenciální budoucí válečníci, bývají odděleni od svých matek, nuceni konvertovat a podstoupit tvrdý vojenský výcvik.

Bojovníci IS se také zaměřují na cíle, které jsou nějakým způsobem spojovány s iráckou vládou. Obcházejí domy podle seznamu, který obdrželi od svého vedení a pokud objeví podle průkazu totožnosti státního zaměstnance, vyvraždí jeho rodinu s cílem způsobit utrpení danému státnímu příslušníkovi (United Nations Iraq 2015a).

¹⁰ Jezídiové jsou skupina, která etnicky náleží ke Kurdům a obývají především severní část Iráku. Jsou specifictí svým náboženstvím, které kombinuje prvky zoroastrismu, křesťanství a islámu. Tato skupina byla diskriminována již v dobách Osmanské říše. Během této doby byli Jezídiové cílem genocidních masakrů a situace se příliš nezlepšila ani v současnosti. Teroristická organizace AQI je vyhlásila nevěřícími a prosazovala jejich beztržestné vymícení. Tento názor převzal později i ISIL (Jalabi 2014).

Závěr

V předkládané bakalářské práci jsme se zabývali konceptem Roberta I. Rotberga o slabých, rozpadajících se a rozpadlých státech a jeho následné aplikaci na konkrétní případ Iráku od roku 2003 do počátku roku 2015. Následně jsme měli posoudit, zdali v tomto konkrétním případě rozpad státu ovlivňuje vznik a šíření mezinárodního terorismu. V teoretické části jsme se věnovali pojetí slabé státnosti dle Rotberga a definici terorismu, posléze mezinárodního terorismu. V závěrečné kapitole teoretické části jsme shrnuli poznatky, které spojují rozpadlé státy a působení nestátních ozbrojených skupin na jejich území.

Rotberg udává mnoho kritérií, podle kterých může být stát analyzován, abychom došli k závěru, zda je stát slabý, rozpadající se, nebo rozpadlý. V praktické části jsme se proto inspirovali dělením, které je užito v FSI. Posuzované aspekty jsme rozdělili na tři podkapitoly. V první z nich jsou posuzovány aspekty, které se výhradně týkají irácké společnosti, konkrétně životní úroveň Iráčanů, stav HDI, dostupnost zdravotní péče, stav vzdělávacího systému, gramotnost obyvatel, míra napětí mezi etnickými a náboženskými skupinami, s tím související uprchlíci a vnitřně vysídlené osoby. Další část je věnována ekonomickým aspektům, které dle Rotberga definují míru slabé státnosti. Mezi tyto znaky patří stav HDP v zemi, míra nezaměstnanosti, exportu a importu a pro Irák nezbytná těžba ropy. Poslední skupinou jsou politicko-vojenské aspekty. V této části práce jsme se věnovali legitimitě a fungování irácké vlády, průběhu voleb, míře korupce v zemi, funkčnosti soudního systému, nezávislosti médií. Tuto kapitolu lze považovat za velmi důležitou, neboť jsme se zde věnovala kritériím jako je dodržování lidských práv v zemi, fungování bezpečnostních složek a narůstajícímu počtu civilních obětí.

Dle Roberta I. Rotberga je jedním z nejdůležitějších znaků rozpadlé státnosti násilí uvnitř státu a působení nestátních aktérů. Tímto tématem jsme se zabývali v druhé kapitole praktické části. Tato kapitola je zaměřena na působení ozbrojených skupin na území Iráku. První ze zmiňovaných skupin je Mahdího

armáda, která vznikla roku 2003 v návaznosti na vpád koaličních jednotek do Iráku. Ačkoliv už organizace nefunguje, je zodpovědná za mnoho útoků spáchaných na sunnitské obyvatele země, včetně civilistů. Jako druhou skupinu působící na území Iráku uvádíme organizaci Ansár al-Islám, sunnitskou milici, která byla ještě roku 2014 diskutována kvůli svému údajnému napojení na bojovníky Islámského státu, které Ansár al-Islám popíral. Třetí a poslední organizací je Islámský stát. Tato organizace je pro naplnění cíle bakalářské práce velmi důležitá, neboť se jedná o skupinu, která působí i mimo hranice Iráku (zejména v Sýrii). K této organizaci se hlásí řada bojovníků i z evropských zemí, jako je mimo jiné Francie nebo Velká Británie. Cílem IS je vytvořit chalífát, který by sjednocoval všechny muslimy na světě. IS zaznamenává značné úspěchy také díky obsazení strategicky výhodných ropných polí, díky kterým disponuje dostatkem financí. Působení IS vyvolává paniku po celém světě. Snad každý někdy slyšel nebo četl o brutálním zacházení bojovníků IS se zajatci. Navíc vysoký zájem médií o aktivity IS nahrává dalším podobně zaměřeným organizacím, aby se projevíly. Příkladem za všechny může být útok na pařížskou redakci týdeníku Charlie Hebdo.

Na základě výše uvedeného jsme se snažili zdárně naplnit cíl bakalářské práce a tedy dokázat, že rozpad státnosti tvoří vhodné podmínky pro vznik a šíření mezinárodního terorismu v Iráku od roku 2003 do počátku roku 2015. Pro zkoumání slabé státnosti Iráku byl využit teoretický rámec Roberta I. Rotberga a došli jsme k názoru, že Irák může být jednoznačně považován za rozpadlý stát. Veškerá stěžejní kritéria definovaná Rotbergem odpovídají situaci v zemi v letech 2003–2015. Vzhledem k tomu, že teroristické organizace, uvedené v závěrečné kapitole praktické části, ve dvou případech ze tří začaly v Iráku působit až po roce 2003¹¹, tedy po svržení režimu Saddáma Husajna a od doby, kdy je Irák považován za rozpadající se stát, je možné tvrdit, že rozpad státu tvoří příznivé podmínky pro vznik, působení a šíření teroristických organizací, včetně těch, které působí na mezinárodní úrovni. Této skutečnosti odpovídá i teoretická

¹¹ Organizace Ansár al-Islám vznikla roku 2001, avšak její působení je dokázáno ještě roku 2014 díky spojitostem s Islámským státem.

kapitola věnující se souvislostem mezi působením teroristických organizací a rozpadem státu. Zde uvádíme, že ačkoliv neplatí pravidlo, že rozpadlý stát explicitně znamená rozmach působení teroristických organizací, přesto však rozpadlý stát vytváří ideální podmínky pro působení takových nestátních aktérů. V případě, že vláda státu kontroluje např. pouze území hlavního města a přilehlou oblast, zbytek území může být ovládnut nestátní ozbrojenou skupinou, která odtud může působit i mimo hranice země. Taková situace nastala v případě rozmachu Islámského státu na území Iráku. Slabá centrální vláda a slabé státní instituce nemají kapacity bez pomoci mezinárodního společenství zvrátit vývoj situace ve svůj prospěch.

Saddám Husajn zavedl tvrdý režim, který držel stát pohromadě. Můžeme předpokládat, že pokud by jeho režim nebyl svržen koaličními jednotkami, bez jeho vědomí a souhlasu, by k působení organizace typu Islámského státu nedošlo. Ačkoliv během diktatury Saddáma Husajna byli např. šiité utlačováni ze strany sunnitů a Husajnov režim povoloval užití tvrdých represí, přesto měl Husajn a jeho přívrženci fungování státu pod svou kontrolou.

Situace v Iráku je v posledních letech kritická. Stoupenci IS nutí civilisty konvertovat k sunnitskému islámu, opustit své domovy, nebo je rovnou zabijí. Vládou dirigované bezpečnostní složky často vidí stoupence IS i v obyčejných lidech sunnitského vyznání, a proto se často stávají jejich cíli. Dále útoky koalice proti IS, která často podniká letecké nálety na strategicky výhodná místa obsazená IS, ve většině případů zasáhne i civilní cíle a počet obětí stále stoupá. Otázka působení IS nejen na území Iráku vyžaduje brzké a definitivní řešení. Pokud k němu nedojde je zřejmé, že tato situace může trvat několik dalších let. V současnosti je naděje na zlepšení v nedohlednu.

Seznam použité literatury a pramenů

Knihy a články

Bouillon, Markus E. (2012). Iraq's state-building enterprise: State fragility, state failure and a new social contract. *International Journal of Contemporary Iraqi Studies* 6 (3), s. 281–294.

Dodge, Toby (2003). *Inventing Iraq. The Failure of Nation Building and a History Denied* (New York: Columbia University Press).

Eichler, Jan (2010). *Terorismus a války v době globalizace* (Praha: Univerzita Karlova).

Foltin, Pavel – Stojar, Richard – Řehák, David (2008). *Vybrané aspekty soudobého terorismu* (Praha: Ministerstvo obrany České republiky).

Helman, Gerald B. (2008). The Conservator. Saving States from Political Bankruptcy. *Harvard International Review*, s. 68–73.

Laqueur, Walter (1999). *The New Terrorism. Fanaticism and the Arms of Mass Destruction* (New York: Oxford University Press).

Piazza A., James (2008). Incubators of Terror: Do Failed and Failing States Promote Transnational Terrorism? *International Studies Quarterly* 52 (3), s. 469–488.

Robert, Robert I. (2004). The Failure and Collapse of Nation-States: Breakdown, Prevention, and Repair. In: Robert I. eds., *When States Fail. Causes and Consequences* (Princeton: Princeton University Press), s. 1–49).

Robert, Robert I. eds. (2003). *State Failure and State Weakness in a Time of Terror* (Washington D. C.: Brookings Institution Press).

Robert, Robert I. (2002a). Failed States in a World of Terror. *Foreign Affairs* 81 (4), s. 127–140.

Rotberg, Robert I. (2002b). The New Nature of Nation-State Failure. *The Washington Quarterly* 25 (3), s. 85–96.

Simons, Anna – Tucker, David (2007). The Misleading Problem of Failed States: a ‘socio-geography’ of terrorism in the post-9/11 era. *Third World Quarterly* 28 (2), s. 387–401.

Sørensen, Georg (2005). *Stát a mezinárodní vztahy* (Praha: Portál).

Šmíd, Tomáš – Vaňura, Vladimír (2009). Teoretické vymezení a konceptualizace fenoménu slabých a selhávajících států. *Mezinárodní vztahy* 2/2009, s. 44–64.

Waisová, Šárka (2009a). *Úvod do studia mezinárodních vztahů* (Plzeň: Aleš Čeněk).

Waisová, Šárka (2009b). *Současné otázky mezinárodní bezpečnosti* (Plzeň: Aleš Čeněk).

Waisová, Šárka a kol. (2007a). *Atlas mezinárodních vztahů. Prostor a politika po skončení studené války* (Plzeň: Aleš Čeněk).

Waisová, Šárka a kol. (2007b). *Slabé státy. Selhání, rozpad a obnova státnosti* (Plzeň: Aleš Čeněk).

Weber, Max (1990). *Politika ako povolanie* (Bratislava: Spektrum).

Zartman, William I. (1995). Introduction: Posing the Problem of State Collapse. In: Zartman, William I. eds., *Collapsed States: The Disintegration and Restoration of Legitimate Authority* (London: Lynne Rienner Publishers), s. 1–15.

Internetové zdroje

Adnan, Sinan – Reese, Aaron (2014). Middle East Security Report 24. Beyond the Islamic State: Iraq's Sunni Insurgency. *Institute for the Study of War*.

(<http://www.understandingwar.org/sites/default/files/Sunni%20Insurgency%20in%20Iraq.pdf>, 30. 3. 2015).

Amnesty International (2014). *Iráčtí civilisté v ohrožení života potřebují mezinárodní ochranu* (<http://www.amnesty.cz/pripady/pripad/irak-ochrana-civilistu>, 1. 4. 2015).

Amnesty International (2015). *Amnesty International Report 2014/2015* (<https://www.amnesty.org/en/countries/middle-east-and-north-africa/iraq/report-iraq/>, 1. 4. 2015).

Baker, Pauline H. (2006). From Failed State to Civil War: the Lebanization of Iraq 2003 – 2006. Iraq as a Failed State. Report #5. *The Fund for Peace*. (<http://www.isn.ethz.ch/Digital-Library/Publications/Detail/?ots591=cab359a3-9328-19cc-a1d2-8023e646b22c&lng=en&id=44455>, 19. 3. 2015).

BBC (2012). *Profile: Moqtada Sadr* (<http://www.bbc.com/news/world-middle-east-12135160>, 1. 4. 2015).

BBC (2014). *Syria Iraq: The Islamic State militant group* (<http://www.bbc.com/news/world-middle-east-24179084>, 2. 4. 2015).

BBC (2015). *Battle for Iraq and Syria in maps* (<http://www.bbc.com/news/world-middle-east-27838034>, 2. 4. 2015).

Bussines Monitor International (2014). *Iraq. Defense & Security Report* (<http://web.a.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=2310aded-bd87-4cd8-9c1c-404c684a2301%40sessionmgr4004&vid=4&hid=4214>, 25. 3. 2015).

Cordesman, Anthony H. – Khazai, Sam (2013). Violence in Iraq: The Growing Risk of Serious Civil Conflict. *Center for Strategic & International Studies*. (http://csis.org/files/publication/130909_Violence_in_Iraq_Growing_Risks.pdf, 25. 3. 2015).

Crisis State Research Centre (2006). Crisis, Fragile and Failed States Definitions used by the CSRC. *Crisis State Research Centre*. (<http://www.lse.ac.uk/internationalDevelopment/research/crisisStates/download/drc/FailedState.pdf>, 21. 3. 2015).

Crocker, Chester A. (2003). Engaging Failing States. *Foreign Affairs*. (<http://www.foreignaffairs.com/articles/59181/chester-a-crocker/engaging-failing-states>, 20. 3. 2015).

FFP (2014). *The Fragile State Index 2014* (<http://library.fundforpeace.org/library/cfsir1423-fragilestatesindex2014-06d.pdf>, 25. 3. 2015).

Fukuyama, Francis (2004). State-Building: Governance and World Order in 21st century. *Foreign Affairs*. (<http://www.foreignaffairs.com/articles/59950/g-john-ikenberry/state-building-governance-and-world-order-in-the-21st-century>, 20. 3. 2015).

Greene, Richard A. – Thomson, Nick – Torre Inez (2014). ISIS: Everything you need to know about the rise of the militant group. *CNN* 25. 9. 2014 (<http://edition.cnn.com/interactive/2014/09/world/isis-explained/>, 1. 4. 2015).

Human Rights Watch (2014). *World Report 2014. Iraq* (<http://www.hrw.org/world-report/2014/country-chapters/iraq?page=1>, 27. 3. 2015).

Cheung, Helier (2014). Global terror attack deaths rose sharply in 2013, says report. *BBC*. 18. 11. 2014 (<http://www.bbc.com/news/world-30086435>, 30. 3. 2015).

IBC (2015). *Iraq 2014: Civilian deaths almost doubling year on year* (<https://www.iraqbodycount.org/analysis/numbers/2014/>, 27. 3. 2015).

IDMC (2015). *Iraq IDP Figures Analysis* (<http://www.internal-displacement.org/middle-east-and-north-africa/iraq/figures-analysis>, 1. 4. 2015).

Jackson, Patrick (2007). Who are Iraq's Mehdi Army? *BBC*. 30. 5. 2007 (http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/3604393.stm, 2. 4. 2015).

Jalabi, Raya (2014). Who are the Yazidis and why is Isis hunting them? *The Guardian*. 11. 4. 2014 (<http://www.theguardian.com/world/2014/aug/07/who-yazidi-isis-iraq-religion-ethnicity-mountains>, 30. 3. 2015).

Loveday, Morris (2014). Iraq's political situation appears dire as prime minister fiercely digs in. *The Washington Post*. 10. 4. 2014 (http://www.washingtonpost.com/world/middle_east/us-air-support-helps-kurdish-forces-expel-islamic-state-fighters-from-two-iraqi-towns/2014/08/10/6c737b50-2094-11e4-8593-da634b334390_story.html, 27. 3. 2015).

MVCR. *Ženevské úmluvy* (na ochranu obětí války) (<http://www.mvcr.cz/clanek/zenevske-umluvy-na-ochranu-obeti-valky.aspx>, 1. 4. 2015).

Rapoport, David C. (2004). The Four Waves of Modern Terrorism. *UCLA* (<http://international.ucla.edu/media/files/Rapoport-Four-Waves-of-Modern-Terrorism.pdf>, 20. 3. 2015).

The World Bank (a). *Literacy rate, adult total (% of people ages 15 and above)*. (<http://data.worldbank.org/indicator/SE.ADT.LITR.ZS?display=graph>, 29. 3. 2015).

The World Bank (b). *Communications, computer, etc. (% of service exports)*. (<http://data.worldbank.org/indicator/BX.GSR.CMCP.ZS/countries/IQ?display=graph>, 29. 3. 2015).

The World Bank (c). *Number of Infant Deaths*. (<http://data.worldbank.org/indicator/SH.DTH.IMRT/countries/IQ?display=graph>, 29. 3. 2015).

The World Bank (d). *Unemployment, total (% of total labor force)*. (<http://data.worldbank.org/indicator/SL.UEM.TOTL.ZS/countries/IQ?display=graph>, 26. 3. 2015).

Trading Economics (2015). *Iraq GDP Annual Growth Rate* (<http://www.tradingeconomics.com/iraq/gdp-growth-annual>, 1. 4. 2015).

Transnational Terrorism, Security & the Rule of Law (2008). *Concepts of Terrorism. Analysis of rise, decline, trends and risk* (<http://www.transnationalterrorism.eu/tekst/publications/WP3%20Del%205.pdf>, 9. 3. 2015).

Transparency International (2014). *Global Corruption Report 2014* (<http://www.transparency.org/research/gcr>, 27. 3. 2015), s. 80–85.

Transparency International (2015a). *Global Corruption Barometer 2010/2011*. (http://www.transparency.org/country#IRQ_PublicOpinion. 26. 3. 2015).

Transparency International (2015b). *Iraq. Global Corruption Barometer* (<http://www.transparency.org/gcb2013/country/?country=iraq>, 26. 3. 2015).

U.S. Department of Defense (2010). *Measuring Stability and Security in Iraq* (http://www.defense.gov/pubs/pdfs/June_9204_Sec_Def_signed_20_Aug_2010.pdf, 30. 3. 2015).

UNDP (2013). *Human Development Indicators* (<http://hdr.undp.org/en/countries/profiles/IRQ>, 28. 3. 2015).

United Nations Iraq (2015a). *ISIL may have committed war crimes, crimes against humanity and genocide: UN report*. 19. 3. 2015

(http://www.uniraq.org/index.php?option=com_k2&view=item&id=3487:isil-may-have-committed-war-crimes-crimes-against-humanity-and-genocide-un-report&Itemid=605&lang=en, 30. 3. 2015).

United Nations Iraq (2015b). *New and secondary displacement ongoing as return also observed across Iraq* (http://www.uniraq.org/index.php?option=com_k2&view=itemlist&task=tag&tag=Displaced%20Iraqis&lang=en, 30. 3. 2015).

Vision of Humanity (2014). *Global Terrorism Index. Measuring and understanding the impact of terrorism* (<http://www.visionofhumanity.org/sites/default/files/Global%20Terrorism%20Index%20Report%202014.pdf>, 26. 3. 2015).

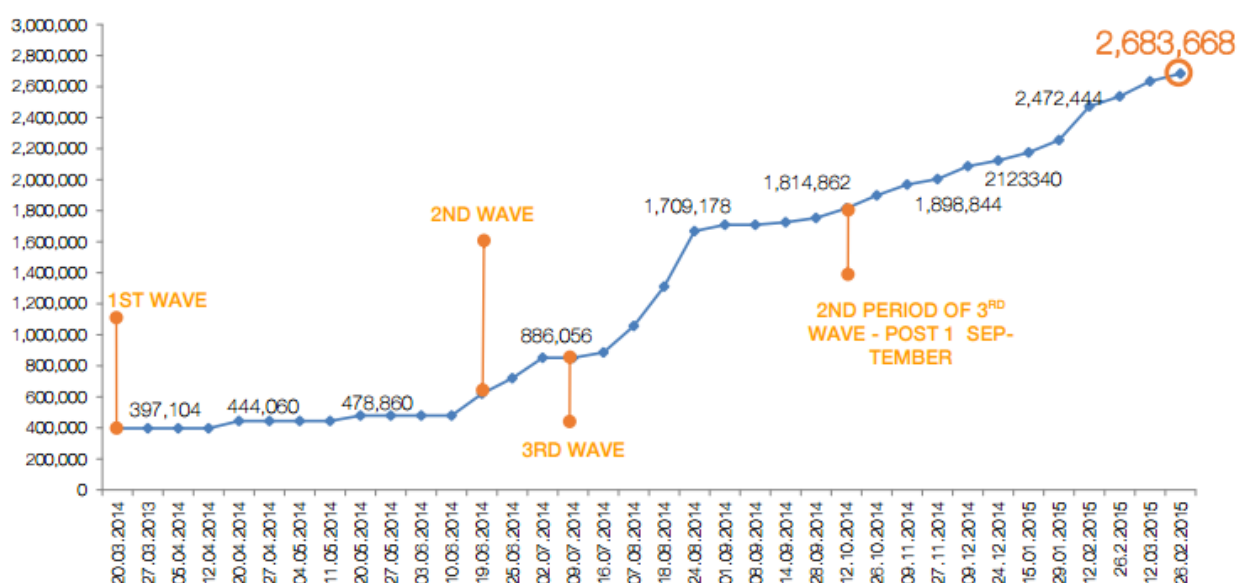
Resumé

The aim of this bachelor thesis, a case study, is to decide whether a failed state creates suitable conditions for the emergence and spread of international terrorism. This fact is demonstrated on the specific case of Iraq from 2003 to early 2015. The theoretical part is dealing with a concept of failed states by Robert I. Rotberg. The part also defines the terrorism, the international terrorism and deals with the connections between these terms. In the empirical part we apply the findings from the theoretical part on the case of Iraq between years 2003 and 2015. Iraq is considered to be a typical example of a failed state, since the fall of Saddam Hussein's regime in 2003. Hussein's regime was maintained with the help of military and police forces. They basically kept the state together. Since 2003, no central government has been able to rule over the entire Iraqi territory effectively. In addition, Iraqis have been very dissatisfied with the presence of US troops in their territory. Since 2003 we have been able to observe a higher activity of terrorists groups most notably the Islamic state, which is nowadays one of the most discussed one. Given these facts we found that, in this specific case of Iraq between years 2003 and 2015, the failed state and weak statehood have actually led to expansion of terrorist groups, including those operating on the international level.

Přílohy

Příloha č. 1: Narůstající počet vnitřně vysídlených osob

Zdroj: United Nations Iraq

Poznámka: Graf znázorňuje narůstající počet vnitřně vysídlených osob od března roku 2014 do března 2015. Informace zvýrazněné žlutou barvou nejsou pro bakalářskou práci nijak významné.

Příloha č. 2: Roční růst HDP v Iráku

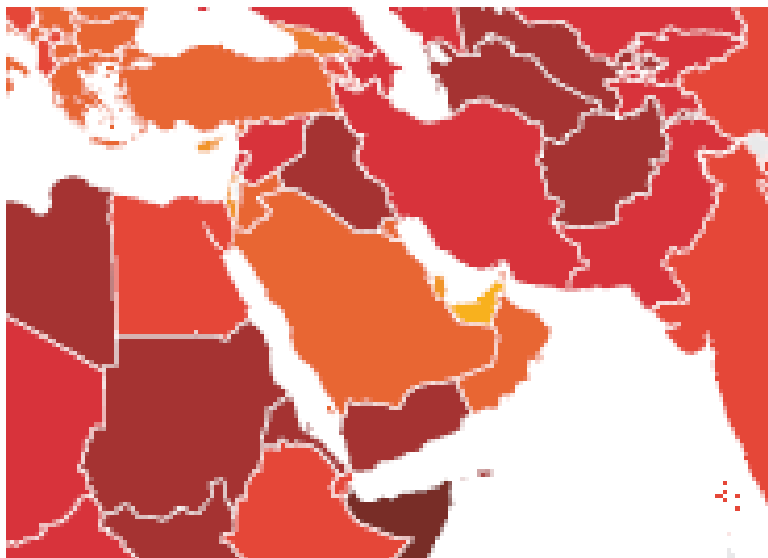
Zdroj: Trading Economics 2015

Poznámka: Graf znázorňuje roční růst HDP v Iráku. Vodorovná osa určuje časové období (leden 2006 – leden 2014), svislá osa značí růst HDP v procentech.

Příloha č. 3: Index vnímání korupce, pozice Iráku

Zdroj: Transparency International 2014

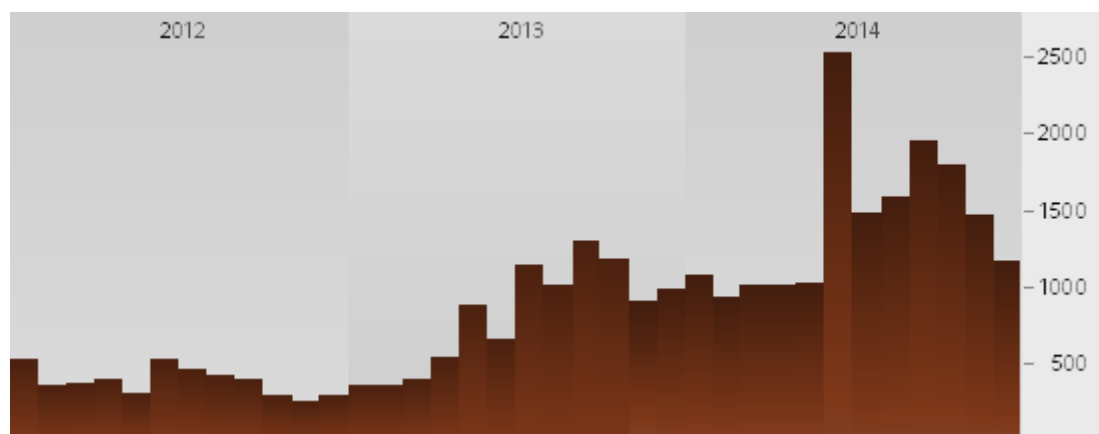

161	Guinea-Bissau	19
161	Haiti	19
161	Venezuela	19
161	Yemen	19
166	Eritrea	18
166	Libya	18
166	Uzbekistan	18
169	Turkmenistan	17
170	Iraq	16
171	South Sudan	16
172	Afghanistan	12
173	Sudan	11
174	Korea (North)	8
174	Somalia	8

Poznámka: Příloha znázorňuje postavení Iráku v indexu vnímání korupce pro rok 2014. Z hodnocení vyplývá, že situace v zemi je vážná, jelikož Irák se umístil na 170. pozici z 175.

Příloha č. 4: Růst počtu civilních obětí v Iráku

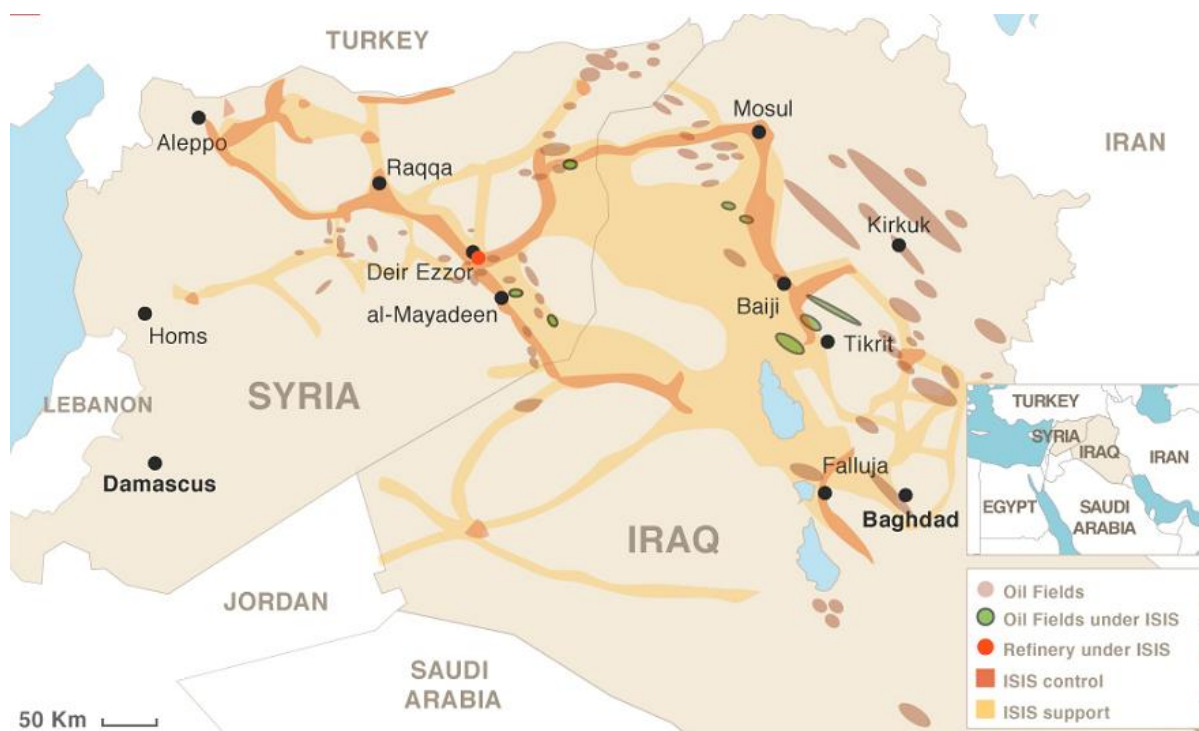
Zdroj: Iraq Body Count 2015

	2012	2013	2014
January	531	357	1076
February	356	360	930
March	377	403	1009
April	392	545	1013
May	304	888	1027
June	529	659	2534
July	469	1145	1481
August	422	1013	1592
September	400	1306	1956
October	290	1180	1797
November	253	903	1468
December	299	983	1166
Totals	4622	9742	17049

Příloha č. 5: Území kontrolovaná IS

Zdroj: CNN 2014

Poznámka: Příloha zobrazuje území bohatá na ropu, na kterých působí bojovníci Islámského státu. Světle hnědá a tmavší hnědá značí území, která jsou zcela pod kontrolou IS nebo je zde alespoň zřejmý jeho značný vliv.